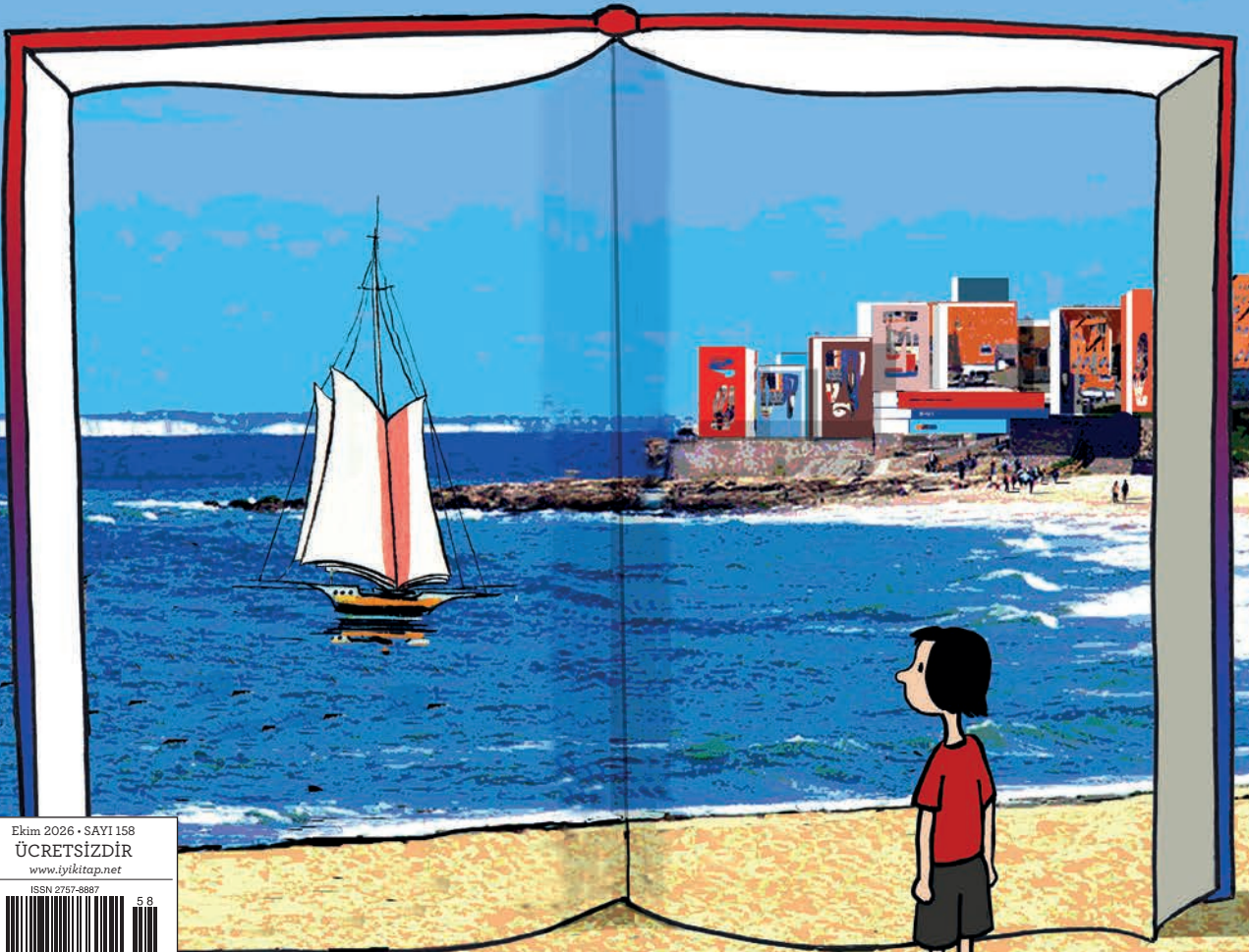

iyi kitap

ÇOCUK VE GENÇLİK KİTAPLARI DERGİSİ

Çocuğa Görelik, Sansür, Ootosansür

TUDEM YAYIN GRUBU

Ekim 2026 • SAYI 158

ÜCRETSİZDİR

www.iyikitap.net

ISSN 2757-8887

9 772757 888002

SELÇUK

SUÇLUYORUZ!

Emile Zola o meşhur "J'Accuse..!" yani "Suçluyorum!" başlıklı açık mektubuyla, *L'Aurore* gazetesinin sayfalarını uzun uzun kullanır ve o meşhur Dreyfus davasını yerle bir eder. Bir yüzbaşının haksız yere suçlandığı davada, Zola ve Fransız aydınları tek vücut olarak sadece davanın seyrini değil bir hukuk paradigmasını da değiştirir.

O zaman biz de "suçluyoruz!" Bugün, çocuk edebiyatına büyük bir haksızlık yapılıyor! Peki, biz kimi suçluyoruz? Ve kimlerle tek vücut olup haksızlığa karşı duruyoruz? Suçlayacak kimseyi bulamıyor muyuz? Yoksa bu haksızlıkta hepimizin bir payı olduğu için, ya da içten içe kendimizi suçlu hissettiğimiz için bir arada duramıyor muyuz?

"Çocuğun edebî zevkine karşı işlenen suçlar" diye bir suç tanımı olsa, iddianamede adı geçmeyen çok az kişi ve kurum olurdu. İçinde "kaka" geçti diye kitabı şikâyet eden veliler, "Boşanma, ölüm, ayrılık görmek istemiyoruz," diyen okullar ve öğretmenler yani eşik bekçileri, gelen dosyalara bu gözle bakıp "steril kitap" arayan yayınevleri, bu süreçleri içselleştirip iyiden iyiye didaktiklik tuzağına düşen yazarlar, "çocuğa görelilik" ve "üstün yarar" kavramlarını eğip bükerek edebiyat dedektifiğine soyunan "eleştirmenler", ve tabii ki yasakçı devletler. Suçlusunuz, suçluyuz...

Çocuk edebiyatının en önemli belirlemelerinden birisi; çocuğun algısının, düş dünyasının, somut-soyut ayrımının, sözcük bilgisinin yetişkinlerden farklı olmasıdır. O yüzden de çocuğun bu evrenine ulaşabilen metinler, çocuk edebiyatı alanı içinde tanımlanır. Burada "çocuğa görelilik", tüm bu evrenin içerisinde bir uyum ve ritim yakalarken o evrenin sınırlarını yıkmadan genişletme çabasını da içerir. Yani dünyada olup biten bazı olumsuz şeyler de iyi bir edebiyat metniyle, onun "evrenini" parçalamadan, çocuğa gösterilir. Böylece çocuk, bir olumsuzluğu sadece kendisinin yaşadığını, dünyada yalnız olmadığını fark eder. Tüm bunları; yukarıdan parmak sallayan bir yetişkinin nasihatlerinde değil, göz hizasında duran karakterlerin hikâyelerinde bulur. Empati böyle başlar.

Bugün ise tüm bu kavramlar birbirine girmiş, iyi edebiyatla kötü edebiyatın farkı bir kenara atılmış, çocukken kitaplardan -kırık kırık ya da hüngür hüngür- aldığımız zevk unutulmuş, dünyada maruz kaldığımız tüm kötülükler, her nedense, kitaplara bağlanmış...

İşte biz, *İyi Kitap* olarak, bu gidişe dur diyecek büyük bir tartışmayı başlatmak için "suçluyoruz". Bunu yaparken de kaba bir ithamdan kaçınarak; ödüllü yetişkin edebiyatı yazarlarının görüşlerini, çocuk edebiyatı alanından yazar ve editörlerin deneyimlerini, kitap seçen öğretmenlerin yöntemlerini, dünyadaki sansür-otosansür uygulamalarını sayfalarımıza taşıyoruz. Kitap değerlendirme bölümlerimizde de sektör paydaşlarının uzak durduğu o "zor konuların" kitaplarda nasıl işlendiğine bakıyoruz. Son yıllarda bu temalarda kitap bulmakta biraz zorlandığımızı da buradan itiraf ediyoruz. Neyse ki iyi edebiyat hâlâ var.

Zola, o meşhur açık mektubunda şöyle diyordu: "...suçladığım insanlara gelince onları tanımıyorum, hiçbir zaman görmedim. Kendilerine ne hıncım var ne de kinim." Bizim de öyle... Çünkü belki suçladıklarımızdan birisi sizsiniz, birisi de benim.

Barış İnce

iyikitap Yaygın Süreli Yayın / 5.000 adet basılmıştır. Ücretsizdir. ISSN: 2757 - 8887

İmtiyaz Sahibi: Tudem Eğitim Hizmetleri Sanayi ve Ticaret AŞ adına İsa Aykanat

Yayın Yönetmeni: İlke Aykanat Çam

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Barış İnce

Grafik Tasarım: Sezer Gök • **Kapak İllüstrasyonu:** Selçuk Demirel

Baskı ve Cilt: Özyurt Matbaacılık İnş. Taah. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Saray Mahallesi 123. Cadde No:2/1 Kahrmankezan/Ankara • **Tel:** 0312 384 15 36

İrtibat Adresi: 1476/1 Sk. No: 10/51 35220 Alsancak - Konak / İzmir

Tel: 0(232) 463 46 38 • **e-posta:** iyikitap@tudem.com

www.iyikitap.net [f iyikitap](https://www.facebook.com/iyikitap) [@iyi_kitap](https://www.instagram.com/iyi_kitap)

**TUDEM
YAYIN
GRUBU**

Bir çift kanat ile umuda yolculuk

Yazan: Özge Lokmanhekim

Çocuk edebiyatının, çocukları hayatın yalnızca kolay tarafıyla tanıştıran bir alan değil, zor meseleleri onların anlayabileceği bir dille konuşabilmenin anahtarı olduğunu düşünüyorum.

Takma Kanatlar

Özge Bahar Sunar

Editör: Ceyda Yanar

Resimleyen: Burcu Koçer Oruç

Anyayayın, 32 sayfa

Çocuk edebiyatında farklılık teması son dönemde sıkça karşımıza çıkıyor. Ancak bu tema, çoğu zaman “herkes farklıdır ve farklı olmak güzeldir” söyleminin ötesine geçmiyor ne yazık ki. Özge Bahar Sunar’ın *Takma Kanatlar*’ı ise farklı olmayı anlatmaktan çok, farklı hissedenin deneyimini aktarmaya çalışıyor.

Kitabın kahramanı, kanatları ağaçtan düştüğü için zarar gören ve bu yüzden uçamayan bir kuş. Onun için uçamamak yalnızca fiziksel bir engel değil; alıştığı hayattan, özgürlüğünden ve kendine dair kurduğu kimlikten uzaklaşmak anlamına geliyor. Hikâyenin kınılma noktası ise protez kanatlar kullanan başka bir kuşa tanışması. Kahraman, bu dostluk sayesinde yaşadığı kayba sapanıp kalmak yerine, yaşayabileceği yeni hayata odaklanıyor. İnsanlar tarafından ona başka bir kuşun kanatlarının nakledilmesiyle tekrar uçabiliyor.

Sunar, organ nakli gibi hassas bir konuyu açıklamaya ya da öğretmeye çalışmıyor. Kaybetmenin, beklemenin,

yeniden umut etmenin, iyileşmenin ve hayata yeniden karışmanın hikâyesini, tam da çocuk okurun anlayabileceği bir sadelikle aktarıyor. Kuşlar, kanatlar ve uçmak çocuklar için tanıdık ve güvenli bir dünyanın parçaları; organ nakli gibi zor bir konu ise bu

dünyanın içine ustalıkla yerleştirilmiş. Böylece *Takma Kanatlar*, kafa karıştıran ya da korku uyandıran bir anlatı kurmak yerine umut, dayanışma ve yaşamın devamlılığı üzerine konuşmanın kapısını aralıyor.

Sunar’ın çocuk edebiyatındaki üretimine bakıldığında bunun tesadüfi bir tercih olmadığı görülüyor. Yazar, uzun zamandır çocuklarla hayatın zor ama kaçınılmaz gerçeklerini onların duygu dünyasına uygun bir dille konuşmanın yollarını arıyor. Daha önce yayımlanan *Yağmur Adam* ve *En Güzel Dans*’ta fiziksel farklılıkları ve toplumsal kabulü, *Anneannemin Fotoğrafları*’nda ise zamanın akışını ve yaşamın sonlanmasını ele almıştı. *Takma Kanatlar* da bu çizgiyi sürdürüyor; bu kez yaşamın içinde karşılaşabilecek bir kaybı ve yeniden ayağa kalkabilme umudunu odağına alıyor.

Burcu Koçer Oruç’un sempatik çizimleri metnin duygusunu tamamlıyor. Hikâyedeki küçük görsel ayrıntılar (kuşa yardım eden insanlardan birinin tekerlekli sandalye kullanıyor olması gibi) empati duygusunu sessizce pekiştirirken, kahramanın rengârenk takma kanatları da onu bekleyen umut dolu, capcanlı yeni hayatın en güçlü simgesine dönüşüyor.

Çocuk edebiyatının, çocukları hayatın yalnızca kolay tarafıyla tanıştıran bir alan değil, zor meseleleri onların anlayabileceği bir dille konuşabilmenin anahtarı olduğunu düşünüyorum. *Takma Kanatlar*, organ nakli gibi hassas bir konuyu korkuya yaslanmadan, umudu merkeze alarak, empati duygusunu güçlendiren bir dille anlatıyor. ■

Dilin açıklığı ve akıcılığı

Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı

Redaksiyonun titizliği

Çizimlerin ifade gücü

Asıl zor konu normallik

Yazan: Delal Arya

Kitap bize zor konuları anlatmaktan söz ederken belki önce şu soruyu sormamız gerektiğini söylüyor: Konu kimin için zor? Engelli çocuk için kendi hayatı “zor konu” değil. Bu, onun hayatı. Zor olan, ona bakarken rahat edemeyenlerin bakış açısı.

Kardeşimm Benim

Cynthia Lord

Türkçeleştiren: Nazlı Tancı

Editör: Müren Beykan

Günüşiği Kitaplığı, 196 sayfa

Çocuk edebiyatında kitapların üzerine kolayca “zor konular” etiketi yapıştırıyoruz. Bu adlandırma aslında o kadar da masum değil. Çünkü “zor” dediğimiz anda, o hayatı yaşayan çocuğu da bir probleme dönüştürüyoruz. Cynthia Lord’un *Kardeşimm Benim* adlı romanına “otizmi anlatan duyarlı bir kitap” diyorsak, romanın huzursuz edici tarafını kaçınıyoruz. Kitaptaki asıl zor konu David’in otizmi değil, “normal” görünmek uğruna ödenen bedel.

Romanın özgün adının *Rules*, yani Kurallar, Türkçe adının ise *Kardeşimm Benim* olması anlamlı. Türkçe başlık meseleyi şefkatli bir kardeşlik hikâyesi çerçevesine oturtuyor. Özgün başlıksa bakışı David’den, onu hizaya sokmaya çalışan dünyaya çeviriyor.

Normalliğin kuralları

On iki yaşındaki Catherine, sekiz yaşındaki kardeşi David için durmadan kurallar yazıyor: “Akvaryuma oyuncak atılmaz.” “Başkalarının evinde onların kurallarına uymalısın.” “Biri merhaba dediğinde karşılık verilir.”

Bunlar, dünyayı anlamak-ta zorlanan bir çocuğa

yardım eden sevecen bir ablanın notları gibi görünüyor. Oysa kuralların çoğu David’i korumaktan çok çevredelikleri rahatlatmayı amaçlıyor. Sessiz ol. Fazla yaklaşma. Tuhaf bulunacak bir şey yapma. Görünmez olamıyorsan hiç değilse göze batma. Catherine, toplumun engelli çocuklardan beklediği itaatin kural koyucusuna dönüşüyor.

David’in kuralları kâğıtta yazılı, “normal” dünyanın kurallarıysa görünmez. Nereye bakacağını, ne kadar konuşacağını, ne zaman gülüneceğini herkesin bilmesi bekleniyor. Bilmeyen cezalandırılıyor. Romanın keskin ironisi burada: Kurallara muhtaç olduğu söylenen kişi David; ama kurallara saplantı derecesinde bağlı olan asıl kişiler, en küçük farklılığı gördükleri yerde dışlayanlar.

Bu açıdan aslında Catherine kardeşini hayata değil, başkalarının bakışına hazırlıyor.

O yalnızca bir abla değil. Evin ücretsiz tercümanı, kriz yöneticisi ve halkla ilişkiler sorumlusu. David’i yetişkinlere açıklıyor, davranışlarını önceden hesaplıyor, çıkabilecek “nahoş sahneyi” engellemeye çalışıyor. Nakliyeciler çığlığını duymasın diye eliyle kardeşinin ağzını kapatıyor, arkadaşları David’i görmesin diye onları evinden uzak tutuyor. Üstüne bir de annesi ondan anlayış bekliyor, babası David’le ilgili rutinlerini aksatmazken Catherine’in onunla baş başa vakit geçirme isteklerini hep başka bir zamana ertelıyor. Kendi temel ihtiyacına bile kardeşine bakması karşılığında cevap veriliyor. Catherine hemen ardından asıl eşitsizliği sorguluyor: “Herkes ondan minicik şeyler beklerken, benden kocaman şeyler bekliyor.”

Üstelik iyi ablalığı, kendi öfkesini yutmasıyla ölçülüyor. Kardeşini sevdiği için yorulmaya hakkı yokmuş gibi davranılıyor.

Evde David'e göz kulak olmakla terapi kliniğinde onu beklemek arasında Catherine'in özlediği şey büyük bir macera değil, sıradan bir çocukluk. Mahalleye yeni taşınan Kristi'yle arkadaş olmayı, kardeşinin davranışlarını önceden hesaplamadan onunla vakit geçirmeyi umut ediyor. "Normal bir hayat" arzusu ilk bakışta bencilce görünebiliyor. Oysa Catherine yalnızca bir bakım görevlisi değil, yeni bir arkadaş edinmek isteyen on iki yaşında bir çocuk.

Romanın en dürüst yanı, Catherine'i kutsal bir "engelli kardeşin ablası" heykeline çevirmemesi. Catherine bazen David'den utanıyor, bazen onun otizmsiz uyanmasını istiyor. Bunlar "terbiyeli" çocuk edebiyatının hemen düzeltmeye çalıştığı duygular. Kitabın yazarı Lord ise onu cezalandırmaktan özenle kaçınıyor. Birini sevmekle onun etrafında kurulmuş hayatın yükünden nefret etmek aynı anda mümkün. Asıl acımasızlık, bir çocuktan hiç yorulmayan, utanmayan, kaçmak istemeyen bir bakım meleği olmasını beklemek.

Kibar ayrımcılık

Catherine'in klinikte tanıştığı, tekerlekli sandalye kullanan Jason, romanda okura empati öğretmek için kullanılan edilgen bir engelli karakter olmayı reddediyor. Catherine'in iyi kalpliliğini parlatacak bir süs dekoru hiç değil. İletişim kartlarıyla konuştuğu için Catherine ona sözcükler çiziyor. Burada görünmez bir iktidar var: Birinin kullanabileceği kelimeleri seçmek, dünyasının sınırlarını da çizmek anlamına geliyor. Jason yalnızca uslu kelimeler istemiyor; öfkesini, alayını, itirazını da dile getirmek istiyor. "Berbat, aptal, sus" gibi kelimelere de ihtiyaç duyuyor. Catherine onu dansa götürmekten utandığında bunu fark ediyor ve kızın iyi niyetli açıklamalarına razı olmuyor. Catherine onu sandalyesiz resmettiğinde resmi reddetmesi bu yüzden önem kazanıyor.

İyi niyet bazen ayrımcılığın en kibar biçimine dönüşebilir, diyor kitap bize: Seni kabul ediyorum, ama seni sen yapan şeyi resimden çıkarırsak.

Kitabın sonunda David iyileşmiyor, Jason mucize yaratmıyor, aile kusursuzlaşmıyor. Değişim Catherine'in kendi bakışında yaşanıyor. Herkesin önünde Jason'la dans etmesi bir "bakın, engelli arkadaşımдан utanmıyorum" gösterisi olduğu için değil, kendisini sürekli seyreden hayalî jüriyi nihayet dağıttığı için önemli. Catherine o anda kardeşini ya da Jason'ı özgürleştiren bir kahramana dönüşmüyor. Normallik olduğu iddia edilen ayrımcı bakışın kendi üzerindeki baskısından kurtuluyor.

Kitap bize zor konuları anlatmaktan söz ederken belki önce şu soruyu sormamız gerektiğini söylüyor: Konu kimin için zor? Engelli çocuk için kendi hayatı "zor konu" değil. Bu, onun hayatı. Zor olan, ona bakarken rahat edemeyenlerin bakış açısı.

İşte bu yüzden iyi çocuk edebiyatı okura acıması gereken birini göstermez. Çünkü acımak, acıyan kişiyi değiştirmiyor. Yalnızca ona kendisini iyi hissettiren, güvenli bir üstünlük sağlıyor. Acınacak kişi orada, ona anlayış gösterecek "iyi insan" burada kalıyor. *Kardeşim Benim* ise bu rahat mesafeyi bozuyor. David'i ya da Jason'ı okurun merhametine sunmak yerine bakışı Catherine'e, oradan da bize çeviriyor: Neyi normal sayıyoruz? Farklılığı gerçekten kabul mü ediyoruz, yoksa ancak sessizleştirdiğinde, kurallara uyduğunda ve bizi rahatsız etmediğinde mi hoş görüyoruz? Roman bunu bağırarak ya da okura suçluluk dersi vererek yapmıyor. Gündelik, iyi niyetli davranışların içindeki eşitsizliği görünür kılarak rahatça oturduğumuz yeri gösteriyor ve altımızdaki sandalyeyi hafifçe çekiyor. Birden odak David'den kayıyor ve aynada kendimizle yüze geliyoruz. ■

Dilin açıklığı ve akıcılığı	★★★★★
Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı	★★★★★
Redaksiyonun titizliği	★★★★☆
Kapak tasarımı	★★★★☆

16 ton

Yazan: Safter Korkmaz

Sevtap Ayhan, çoğunlukla yanlış bir “çocuğa görelilik” tartışması gölgesinde, çocuk kitaplarında işlenmesi uygun görülmeyen pek çok meseleyi hikâyesinde başarıyla ele almış.

Yıldızlara Bakan Çocuk

Sevtap Ayhan
Editör: Barış İnce
Tudem Yayınları, 256 sayfa

*“On altı ton yükledin de eline ne geçti?
Bir gün daha yaşlandın, biraz daha borçlandın.
Aziz Peter, çağırma beni, gelemem,
Zira borçlandım ruhumu şirketin satış mağazasına.”¹*

Yukarıdaki dizeler, Merle Travis’in kaleme aldığı *16 Tons* isimli şarkıya ait. 1900’lerin başlarında, Amerikan kömür madenlerindeki ağır çalışma (ve yaşam) koşullarını konu edinen şarkı, Ümit Kıvanç’ın yazıp yönettiği muhteşem bir belgesel² de adını vermiş. Belgesel, yine kömür madenlerindeki yoğun sömürü koşulları ekseninde, kapitalizmin karanlık yüzüne dair gerçekçi bir tablo çiziyor.

Bu şarkıdan ve -mutlaka izlemenizi önerdiğim- belgeselden söz açmamın nedeni ise bir kitap. Çocukların okuması için kaleme alınmış ama bence her yaştan okura seslenen bir roman: Sevtap Ayhan imzalı *Yıldızlara Bakan Çocuk*.

Sevtap Ayhan da romanında, madencilerin ve ailelerinin yaşadığı sıkıntılar üzerinden, okurunu acımasız gerçeklerle yüzleştiriyor. Roman bizi sevgi, aile ve imkânsız görünen seçimler gibi temel meseleler hakkında bir vicdan muhasebesine davet ediyor.

Olaylar, bilinmeyen bir zamanda, hayalî bir maden kasa-basında geçiyor. 1700’lerden günümüze, ülkemiz dâhil dünyanın her köşesinde varlığını sürdüren pek çok maden kasabasıdan farkı yok buranın. Takvim yaprakları ya da kasa isimleri değişse de maden ocaklarındaki kötü çalışma koşulları ve madenci ailelerinin çektiği çileler özünde hep aynı.

Yola ve Matrin

Uzun zaman önce kömür ocağında kaybolmuş Doran’ın küçük kızı Yola ve karısı Matrin, bu maden kasabasında Doran’a -ölü ya da diri- kavuşmayı bekliyorlar. Matrin, dinî inançları kuvvetli ve sert bir kadın. Yola’yla ilişkisi mesafeli. Yola, baba özleminin yanı sıra Matrin’in soğuk tavrının üzüntüsünü derinden hissediyor. Küçük bir çocuğun taşıyamayacağı bu ağır yükler, Yola’da fiziksel ve ruhsal yaralara neden oluyor. Başlangıçta ağır tempoda ilerleyen roman, Yola’nın kayıp babasını arama girişimi sırasında, kömür madeninin ve kasabadaki her şeyin sahibi Arga Teran’ın oğlu Nino ile tanışması sonrasında, pek çok ağır meselenin harmanlandığı akıcı bir olay örgüsüyle ilerliyor. Ağır hastalıklar, kayıplar, ölüm, ihanet, şiddet, yıkım gibi çocuk kitaplarında sık rastlanmadığımız pek çok tema, bu olay örgüsünde başarıyla harmanlanarak okura sunuluyor.

Udu Tanrısı

Yola, zorlu yaşamında zengin hayal gücünün yardımına sıkça başvururan bir çocuk. Geleceğe umutla bakmasını, imkânsız gibi görünen çocukça özlemlerine -yıldızlara kadar saçını uzatabilmek gibi- bağlılığını hayal gücüne borçlu. “Udu Kuşları” onun bu yeteneğinin meyveleri. Bebekliğinde sadece uyurken görebildiği bu kuşlar, şimdi onu hiç yalnız bırakmıyorlar. Ona hep duymak istediği güzel şeyleri söylüyorlar. Yola, Udu Kuşları’nın kendi hayal gücünün bir ürünü olduğunun da farkında. Arkadaşı Nino’ya onları anlatırken “Onları ben yarattım. Ben onların tanrısıyım,” diyor.

Yola'nın kendini "tanrı" olarak nitelenmesi basit bir seçim değil. Kitap boyunca, Matrin'in sıkı sıkıya bağlı olduğu "tanrı" motifine dair, Yola'nın çelişkili iç diyaloglarını takip ettiğimizde bunu daha iyi anlıyoruz. Matrin'in "tanrı"sı korkulacak bir tanrı. Ve Yola ne kadar dua ederse etsin, ne kadar uslu olursa olsun, bu tanrı Yola'nın dileklerini umursamıyor. Oysa Udu Kuşları ve Udu Tanrısı öyle değil. Çok daha iyimser ve ümitvar.

Roman boyunca bir alt motif olarak, inanca dair bu tür göndermelerle de sıkça karşılaşırız. Sevtap Ayhan, romanında insanın inançla ilişkisini, farklı kesitlerle denge içinde işlemeye çalışmış. Anlatının önemli karakterlerinden biri olan "Eşlikçi" ve kitabın etkileyici sonunun kurgulanışı da bu ilişki çerçevesinde yoruma açık bırakılmış.

Öte yandan ben, maden ocaklarındaki sömürü düzeni söz konusu olduğunda, Ümit Kıvanç'ın belgeselinde sunduğu perspektifi daha gerçekçi buluyorum. Şöyle diyor Ümit Kıvanç 16 Ton belgeselinde: "Akıl, yoksulları çoluk çocuk madenlere gönderdi, din de karanlıkta can verenlerin arkasından ilahiler söyleyerek kalanları teselli etmeye koyuldu. Böylece ertesi gün yine madene inebileceklerdi."

Çocuğa görelilik

Sevtap Ayhan, Türkçe çocuk edebiyatında örneğine pek rastlamadığımız zorlu bir işe soyunmuş. Çoğunlukla yanlış bir "çocuğa görelilik" tartışması gölgesinde, çocuk kitaplarında işlenmesi uygun görülmeyen pek çok meseleyi hikâyesinde başarıyla ele almış. Ölüm, ihanet, şiddet ve yıkım gibi temaları fazla göze sokmadan, kısa geçişler ve imgelemler yoluyla okuruna aktarmayı başarmış. Yola ve Nino'nun sohbetleri, kasaba çocuklarının (ve bazı yetişkinlerin) tepki ve diyalogları bu aktarımı kolaylaştıran unsurlar arasında. Ayhan, kitabında ölüm temasını işlerken literatürün kanonlaşmış eserlerinden birini³ de okura hatırlatmayı ihmal etmemiş. Edebiyatın birbirini besleyerek ilerlediği gerçeğini bize bir kez daha göstermiş. ■

1 >> Şarkı sözü çevirisi <https://istiraki.blogspot.com/2011/06/16-ton.html> adresinden alınmıştır.

2 >> 16 Ton belgeseli (Vicdan ve Serbest Piyasaya Dair Bir Film), ilk olarak 2011 yılında yayınlandı. 2021 yılında ise aynı metin üzerine yeniden düzenlenmiş, ikinci versiyonu izleyicinin dikkatine sunuldu. Her iki versiyonu da internet üzerinden ücretsiz izlemek mümkün.

3 >> Wolf Erlbruch'un kültleşmiş eseri Ördek, Ölüm ve Lale

Dilin açıklığı ve akıcılığı	★★★★☆
Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı	★★★★★
Redaksiyonun titizliği	★★★★★
Kahramanların işlenişi	★★★★☆

Marc Majewski'nin 12 dile çevrilen, bol ödüllü kitabı şimdi Türkçede!

Zorbalıkla mücadelede ebeveyn desteğinin önemini hatırlatan, dokunaklı bir hikâye.

Sayı sayarak kendini güvende hisseden bir çocuğun, mutluluğu hesaplama öyküsü.

www.redhouse.com.tr

REDHOUSE
kidz

Bu kitabı yasaklayın

Yazan: Doğan Gündüz

Gratz, kitap yasaklamalarının yetişkinler tarafından nasıl hiç sorgulanmadan normalleştirildiğini gözler önüne seriyor. Üstelik bunu ajitasyona kaymadan, didaktikliğe düşmeden güzel bir kurguyla ve edebiyat diliyle yapıyor.

Bu Kitabı Yasaklayın

Alan Gratz

Türkçeleştiren: Tuğçe Özdeniz

Editör: Seda Ateş

Can Çocuk Yayınları, 248 sayfa

Alan Gratz, *Bu Kitabı Yasaklayın* romanının 2017 yılında yayımlanmasının ardından verdiği bir söyleşide kendisine yöneltilen, “Bu kitabı yazmanızda size ilham veren özel bir olay var mıydı?” sorusuna, “Hayır,” diye yanıt verir.

Gratz, *Mülteci* (Pegasus Yayınları) romanıyla *New York Times*’ın en çok satan yazarlar listesinde beş yıldan uzun süre kalmış, yirmiden fazla roman, grafik roman ve özellikle gençler için yazdığı novellerıyla iyi bilinen Amerikalı bir yazardır. Aynı söyleşide sözlerine şöyle devam eder: *Amerikan Kütüphaneler Derneği (American Library Association), her yıl şikâyet edilen veya yasaklanan kitapların %85-95’inin rapor edilmediğini düşünüyor. Bu çok büyük bir sayı! 2016 yılında yaklaşık 325 rapor¹ edilmiş şikâyet ve yasaklama vardı. Bu, her yıl binlerce kitabın raflardan sessizce kaybolduğu ve kimsenin onlardan haberdar olmadığı anlamına geliyor.*

Bu Kitabı Yasaklayın, kitapların çeşitli bahanelerle kütüphane raflarından kaldırılmasına, yasaklanmasına edebiyatla karşı duran, hem sevdiği kitabı okuma hakkı elinden alınan çocuklara hem de zihni sansür mantığıyla çalışan yetişkinlere odaklanan, ustaca yazılmış bir roman. Gratz’ın

“Dünyanın dört bir yanındaki kütüphanecilere” ithaf ettiği roman, sade ama bir o kadar da etkileyici, sayısız hikâyeye açılma umudu vadeden bir cümle ile başlıyor: *Her şey en sevdiğim kitabın kütüphaneden kaybolmasıyla başladı.* (s. 9)

Romanın kahramanı, dördüncü sınıf öğrencisi siyah bir kız çocuğu olan Amy Anne Olinger, *Tatlı Bir İhtiyarın Karmakarışık Dosyaları* (E. L. Konigsburg, *Epsilon Yayınları*) adlı en sevdiği kitabın her zaman durduğu kütüphaneye rafında olmadığını görünce şaşkına döner. Arar tarar, hiçbir yerde bulamaz. Kütüphaneci Bayan Jones’tan kara haberi alır: Bazı veliler bu kitabın ilköğretim okulu öğrencilerine uygun olmadığını düşündüklerini bildirmişti; okulun yönetim kurulu da onlara hak verince kitap raflardan kaldırılmıştır. (s. 13)

Amy Anne, bir kitabın nasıl olup da yasaklanarak okul kütüphanesinden çıkarıldığını anlamakta zorluk çeker. Evdeki iki küçük kardeşine sürekli öncelik vermekten, kendisine nefes alabileceği küçük bir alan dahi kalmamasından yorulan, anne babasının da kendi koşturmaları içinde görmezden geldiği Amy Anne, okul çıkışında “kulüp etkinliklerine katılma” bahanesiyle kütüphaneye, kitaplara sığınmıştır. En sevdiği kitabın yasaklanmasıyla o korunaklı alanı da darmadağın olur.

Olan biten her şeyi sorgulayan, sürekli düşünen ama bir türlü düşüncelerini dillendirmeye cesaret edemeyen Amy Anne, kitabının tekrar kütüphaneye koyulması için çıktığı yolculukta kendine olan güvenini kazanır; iç sesi dış sese, hakkını aramanın, haklı olmanın güvenli sesine dönüşür.

Romanda peşi sıra gittiğiniz merak duygusu, her bölümün bitişinde şimdi ne olacak sorusunu sorduran, kıvamında bir gerilim, dilinin akıcılığı; Amy Anne’in her şeyi yapan, bilen cesur bir kahraman olmak yerine tüm zayıflıklarıyla, kaygıları ve kararsızlıklarıyla aktarılması

ve mücadele ettikçe güçlenmesi; yasaklanan kitapları arkadaşlarının da okuyabilmesi için gizlice Yasaklı Kitaplar Dolap Kütüphanesi'ni kurması; yasakların kaldırılması için tüm kitapların yasaklanması girişiminde bulunması gibi zekice hamleler kitabı daha da değerli kılar.

Gratz bu romanında, milyonlarca kitap içinde yokluğu önemsiz gibi görünebilecek bir kitaptan yola çıkarak sansürün, kitap yasaklamalarının yetişkinler tarafından nasıl hiç sorgulanmadan normalleştirildiğini gözler önüne serer. Üstelik bunu ajitasyona kaymadan, didaktikliğe düşmeden güzel bir kurguyla ve edebiyat diliyle yapar. Gerçek hayatta yasaklanan çocuk kitaplarını da kurgunun içine yerleştirerek okuyucuya alternatif bir okuma listesi sunmakla kalmıyor, aynı zamanda bu yasaklamaların nasıl da yersiz ve keyfi olduğunu açığa çıkarır.

Gratz, kahramanlardan biri olan Trey'e, "Bir kitabı yasakladığında bütün kitapları yasaklama bahanen olur," sözünü söyler (s. 190).

Haklı da çıkar.

Mayıs 2024'te, Florida'nın Indian River County okul bölgesi, muhafazakâr Moms for Liberty (Özgürlük Anneleri) grubunun üyelerinden birinin şikâyetinin ardından 3'e 2 oyla kitabı yasaklar.² Gratz, *Tallahassee Democrat*'a bu konuyla ilgili verdiği demeçte, romanda tartışılan temaların yasaklanmasına yol açtığını ve bunu "inanılmaz derecede ironik" bulunduğunu söyler. Yasakçılarla ilgili, "Raflarda kendilerini ifşa eden bir kitap istemiyorlar," açıklamasını yapar.³

Romandaki kütüphaneci Bayan Jones, okul yönetim kurulu toplantısında kitapların niye yasaklanmaması gerektiğini açıklarken sözüne, "Eğitimciler olarak, çocukları mümkün olduğunca farklı türden kitaplarla ve farklı bakış açılarıyla tanıştırmak bizim görevimiz," diye başlar (s. 35).

İçeriği, kurgusu, akıcı dili ve iyi çevirisiyle bu kitapla tanışmakta geç kalmayın. Belli mi olur, her şeyi bilen birileri kitabın başlığını kendine vazife edinebilir. ■

1 <https://fromthemixedupfiles.com/interview-alan-gratz/>

2 <https://edition.cnn.com/2024/07/23/us/florida-book-ban-alan-gratz-response>

3 https://en.wikipedia.org/wiki/Ban_This_Book

Zor konulardan kaçmak
kanadı kırık bırakır.
İyi hikâyeler tutunacak
bir dal verir.

ithaki
çocuk

Dilin açıklığı ve akıcılığı ★★★★★

Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı ★★★★★

Redaksiyonun titizliği ★★★★★

Kapak tasarımı ★★★★★☆

Karahindiba çocukları

Yazan: Gökçe Gökçeer

Mülteci çocukların yaşadıklarını kendine dert edinen Kuğu, onları anlamak için bir yıl çadırda kalmaya karar veriyor. Yazarın bu evrensel meseleyi ustalıklı işleme hayranlık uyandırıcı.

Çadırda Bir Yıl

Tiny Fisscher

Türkçeleştiren: Ömür Akyüzlü Lükler

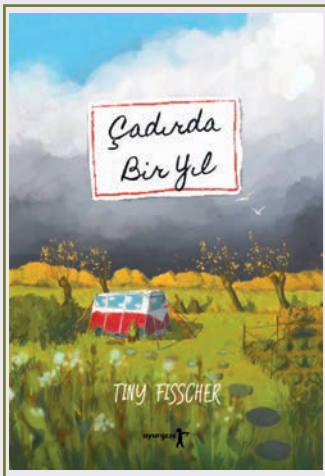
Editör: Ömer Açık

Uyurgezer Yayınları, 272 sayfa

11 yaşındaki bir kız çocuğunun kendini ve korkularını aşma mücadelesi üzerinden mültecilerin yaşamına bakıyoruz. Ama nasıl? Çadırdan mı, yakından mı?

Tiny Fisscher, Türkiye’de pek tanınmıyor ama Hollanda’nın sevilen yazarlarından biri. Zilveren Griffel ödülüne layık görülen Fisscher, *Çadırda Bir Yıl* olarak Türkçeye çevrilen romanında olay akışını 11 Ekim’de başlatıp 11 Ekim’de sona erdirmiş. Metni okurken bu tarihin neden seçildiğini anlamak için dâhi olmak gerekmiyor. Mültecilere yardım kampanyası düzenleyen kahramanın ırkçılığa karşı duruşu ve yardımseverliği dışında bir şeyin daha altı çizilmek isteniyor: Bir kız çocuğunun direniş gücünü kendinde bulabilmesinin... Yaşasın 11 Ekim Dünya Kız Çocukları Günü!

Baş kahramanın adı, dikkat çeken ilk şey: Kuğu! Kitapta çok fazla kuş ismi kullanmış yazar. Turna, Kuğu, Kuzgun...

Arada bir de Kuş Tüyü var. Çeviride bazı isimlerin orijinal bırakılması bazılarının ise Türkçeye çevrilmesi okurlara başta garip gelebilir. Ancak neden kuş isimlerinin seçildiğini öğrenecekleri âni sabırla beklemeliler.

Kuğu mücadeleyi seviyor, hırslı, duygusal ama bir o kadar yaman. Empati kurabilme konusunda on kaplan gücünde. Sinan

Öğretmen’in başlattığı “meydan okuma” ile kendini hem kendine hem çevresine ispatlamak istiyor. Ama en çok kendine! Korkularıyla yüzleşip bazı anıların acısını hafifletmek niyeti. Mülteci çocukların yaşadıklarını kendine dert edinen Kuğu, onları anlamak için bir yıl çadırda kalmaya karar veriyor.

Çadırda kalmak yeterli mi?

Kuğu, ailesinin tüm karşı çıkışlarına rağmen, bahçelerine yerleştirdikleri çadırda koca bir yılı tamamlıyor. Bu bir yıl boyunca mülteci kampında yaşam mücadelesi veren çocuklar için yardım toplamak Kuğu için önemli ama kaybetmeye de tahammülü yok. Çünkü yeterince kaybettiğini düşünüyor. Çadırına adını verdiği arkadaşı Odd, kaybettiği en önemli şeylerin başında geliyor. Üstelik bu kayıpta, dolaylı da olsa rolü olduğuna inanıyor Kuğu. Korkular içinde çadırda kalmayı başarmanın yanında sanki biraz da kendine acı çektiirmek istiyor.

Midilli’nin karanlık yüzü

Yazar, Midilli’de bulunan ve yaşam koşullarıyla dünyanın dikkatini çeken mülteci kampını metinde sık sık anıyor. Kendisinin 2021 yılında #embracethecold adlı bir kampanya başlattığını bu vesileyle öğrendim. Fisscher; termal giysi, eldiven, atkı gibi malzemelerin ihtiyaç sahiplerine ulaşmasına önayak olmuş. Bir çocuk kitabında bu evrensel meseleyi konu etmesi ve ustalıklı işleme hayranlık uyandırıcı. Kitabın 2021’de Belçika jürisi tarafından yılın en iyi ikinci kitabı seçilmesi ise sürpriz olmamalı.

Ömür Akyüzlü Lükler çevirisiyle yayımlanan *Çadırda Bir Yıl*, yazarın başka kitaplarını da Türkçe okumanın, çocuk edebiyatına büyük katkı sağlayacağını müjdeliyor. ■

Dilin açıklığı ve akıcılığı ★★★★★

Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı ★★★★★☆

Kahramanların işlenişi ★★★★★

Redaksiyonun titizliği ★★★★★☆

Şermin Yaşar'ın kaleminden yaramazlığın tatlı tarihi

Yazıyooooor, yazıyooooor!
Çocuklar yaramazlığın
tarihini yazıyor!

Kronik
İLK GENÇ

kronikkitap.com f x @ kronikilkgenc_

Geçmiş keşfeden,
merakı büyüten,
hayallere kanat takan
kitaplar, Kronik Çocuk'ta!

9+ Yaş / 120 Sayfa

8+ Yaş / 144 Sayfa

6+ Yaş / 48 Sayfa

6+ Yaş / 48 Sayfa

6+ Yaş / 48 Sayfa

6+ Yaş / 48 Sayfa

Kronik
Çocuk

kronikkitap.com

f x @ kronikcocuk_

Nizami bahçeler ve oyunbozan çocuklar

Yazan: Özlem Akcan

Şiddet, ölüm, istismar gibi konuları işleyen eserlerin çocuklara kitap seçen yetişkinler tarafından daha az tercih edildiğini biliyoruz. Ama sorunlar, onları konuşmaktan kaçındıkça yok olmuyor.

Mavi Kulübe

Susan Kreller

Türkçeleştiren: Olcay Geridönmez

Editör: Suzan Geridönmez

Ginko Çocuk, 160 sayfa

İster oturduğumuz sokakta ister yaşadığımız dünyada olsun, bir sorunu görmezden gelebilir, başımızı başka tarafa çevirebilir, hiç olmamış gibi davranabilir, her şeyin güllük gülistanlık olduğuna dair kendimizi ve çevremizdekileri kandırabilir, “Aman ağzımızın tadı kaçmasın Ali Rıza Bey,” ile “Ay, haberlere hiç bakmıyorum canım, sinirlerim kaldırmıyor,” konforunda salınabilir, suskunluğun o makbul suç ortaklığında gündelik hayatımızı sürdürebiliriz. İnsanın toplumsal bir varlık olduğunu unutup bireysel çıkarları öncelediğimiz sürece tüm bunlardan hicap

duymadan yaşayıp gidebiliriz, ta ki görmezden geldiğimiz o sorunun ucu bize dokunana dek.

Alman yazar Susan Kreller de Mavi Kulübe -ya da görmezden gelinen filler- adlı romanını yetişkinlerin bu ikiye bölünmüş tavrının çocukların hayatında mal olduğu şeyler üzerine inşa ediyor. Olcay Geridönmez’in Türkçesiyle Ginko Çocuk tarafından yayımlanan

roman Almanya’nın Diepholz bölgesindeki Barenburg kasabasında geçse de, gözünüzü kapatıp parmağınızla dünya haritasından rastgele bir yer seçebilir, kurguda hiçbir aksama olmadığını görebilirsiniz.

Müesses nizam

On üç yaşındaki Maja’nın yaz tatilini babaannesi ile dedesinin yaşadığı sıkıcı, monoton, boğucu kasabada yapayalnız geçirmesiyle başlayan roman, parkta tanıştığı biri yedi diğeri dokuz yaşındaki iki kardeşin babaları tarafından sistematik olarak şiddet gördüğünü fark etmesiyle yön değiştiriyor. Takıntılı bir şekilde çim biçen, bahçelerinin güzel görünmesini her şeyden çok önemseyen, birbirlerini çok iyi tanıyan ve orada doğup büyüyenleri aralarına kolay kolay almayan kasaba halkı, Maja’nın görüp de dillendirdiği bu yıkıcı sorunun üzerini elbirliğiyle örtme telaşına düşüyor. Çünkü kimse müesses nizamın bozulmasını istemiyor. Derdini anlatmak için her yolu deneyen ama yetişkinler yani suç ortakları tarafından susturulan kız çocuğu, gün geçtikçe sorunlu yaftasını yiyor. Tıpkı Sara Ahmed’in *Feminist Bir Yaşam Sürmek* kitabında, oyunbozan feministlerden bahsederken, “Bir sorunu açık ettiğinizde sorun yaratırsınız,” dediği gibi. Tıpkı doğru söyleyenin dokuz köyden kovulması gibi.

“Babaannem, titiz bir kişinin kendini odalarının köşelerinden belli ettiğini söyler hep. İşaretparmağını rafların üzerinde gezdirip camlara gündüz ışığında göz attıktan sonra odanın köşelerine bakmalıydı insan. Gerçekten titiz biri kendini, kiri en kuytu köşelerden bile çıkarmasıyla belli ederdi. Ve ben, babaanneme bu temmuz akşamında, Brandnerlerin oda köşelerinin tozlu, hem de harbi toz

topaklarıyla dolu olduğunu söyleseydim, beni kesinlikle dinlerdi. Fakat mutfakta bardakları kuruladığı o temmuz akşamında, babaanneme sadece, 'Brandnerler yakında çocuklarını dayaktan öldürecek,' dedim. Babaanneminse aklına, 'Neden böyle şeyler söylüyorsun?' demekten başka bir şey gelmedi."

Saygın insanlar

Kasaba halkı Maja'yı susturmakla yetinmiyor, şiddet faili erkekleri aklamaya çalışan herkesin tekrarladığı, "O aslında öyle biri değil; çok saygın, kibar, iyi eğitilmiş biri" evrensel yalanına da sığınıyor.

"Uzun saçları yüzünden Max'tan emin olamasam da ne onun ne de Julia'nın gözünde yaş görmediğim, ama gözyaşından beter bir şey gördüğüm için artık kimseye huzur veremezdim. Fakat babaannemin, beni az buçuk dinlemeye yanaşması kesin yarım saati bulan, uzun bir zaman aldı. Dinledikten sonra da anlatmaya başladı, söyledikleri çok azdı. Üstelik her iki cümlesinde Brandnerleri son derece saygın, çalışkan, örnek ve kesinlikle düzgün insanlar olarak andı."

Maja'nın görece daha eğitilmiş, entelektüel babasının tepkisi de kasaba halkından farklı olmuyor. Yaşanan acıların son bulması için mücadele etmekle o acıdan sanatsal üretim devşirmek arasındaki farkı incelikle ortaya koyan yazar, on üç yaşındaki karakteri aracılığıyla toplumun yaldızlarını pul pul döküyor.

"Ama beni asıl rahatsız eden, babamın başka zamanlarda insanlarla, en azından başlarına kötü şeyler gelmiş insanlarla ilgilenmesiydi. Babamın çektiği filmler istisnasız büyük ve korkunç olaylarla ilgiliydi. Filmler çoğunlukla geride kalanları konu ediyordu; babam, tren kazası kurbanlarının, intihar edenlerin, kayıp kişilerin ya da bir şekilde artık hayatta olmayanların yakınlarını bulup ziyaret ederdi. Bazen, bir başlarına kalanların filmlerini de çekerdi. Bunun için kamera ekibiyle o insanlara gider, onları ve nasıl giderek kederlendiklerini ya da nasıl giderek yaşlandıklarını seyredirdi. Seyretmek, evet. Kesinlikle buydu yaptığı. Babam seyreden biriydi, bu kadar."

Şairlere inanmak

Yetişkinlerin üstlenmediği sorumluluğu tek başına sırtlamak zorunda kalan Maja, arkadaşlarını şiddet sarmalından kurtarmanın kendince bir yolunu buluyor ama çocuk deneyimsizliği işlerin daha da sarpa sarmasına neden oluyor. Çocukların duygu dünyalarını, şiddetin çocuk ruhunu nasıl yaraladığını çarpıcı bir şekilde anlatan roman, yetişkin okurlara da sorumluluklarını hatırlatıyor.

Çocuk edebiyatında şiddet, ölüm, istismar gibi konuları işleyen eserlerin çocuklara kitap seçen yetişkinler tarafından daha az tercih edildiğini, yetişkinlerin bu konuları konuşmaktan kaçındığını biliyoruz. Ama bildiğimiz bir şey daha var: Sorunlar onları konuşmaktan kaçındıkça yok olmuyor. Dileyen Türkiye'deki aile içi şiddet istatistiklerine de bakabilir. "Yanlış mı belledim, insan sorumluluktur," diyordu Gülten Akin. Siz yine de şairlere inanın. ■

Dilin açıklığı ve akıcılığı	★★★★☆
Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı	★★★★★
Redaksiyonun titizliği	★★★★☆
Kapak tasarımı	★★★★★

Adaletin terazisi kaç gigabayt eder?

Yazan: Elif Şahin Hamidi

Hukuk eğitimi almış bir yazar olan Dilge Güney, bu romanda insan hakları, çocuk hakları, sosyal adaletsizlik, ceza ve adalet sistemi gibi konuları çocuk edebiyatına incelikli bir şekilde dâhil ediyor.

1 GB Adalet

Dilge Güney

Editör: Ümit Mutlu

Tudem Yayınları, 144 sayfa

Hak, adalet, sosyal adaletsizlik, hak ihlalleri, suça sürüklenen çocuk ve çocuk hakları gibi olgular, felsefi etik bakışla sorgulanması gereken hassas ve derinlikli konulardır. “Suça sürüklenen çocuk” ifadesi ise yalnızca hukuki bir terim değil, yapısal ve toplumsal bir “insan” problemi olarak ele alınması gereken bir kavramdır. Edebiyat eserleri de bu gibi hassas konuları incelikli bir şekilde gündeme getiren eşsiz hazinelerdir.

Çocuk ve ilk gençlik edebiyatında adalet, yargı ve çocuk cezaevleri gibi hassas konular pek işlenmez. Çünkü

ebeveynler, öğretmenler, yayınevleri tıpkı savaş, ölüm ya da aşk gibi, bu konuları da ilgili yaş grubunun evreninde görmeye pek istekli değildir. Ama hukuk eğitimi almış bir yazar olan Dilge Güney, *1 GB Adalet* kitabında insan hakları, çocuk hakları, sosyal adaletsizlik, ceza ve adalet sistemi gibi konuları çocuk edebiyatına incelikli bir şekilde

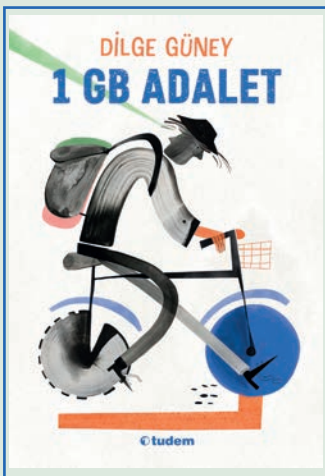
dâhil ediyor. Didaktik bir üsluptan her zaman kaçınan Güney, *1 GB Adalet*’te bu çetrefilli konuları özenli bir dil ve kurguyla işliyor.

İki bölge, iki çocuk ve adaletin sınırları

Adalet de tıpkı özgürlük ve barış gibi insan aklının ürettiği bir fikirdir. İnsanlar adalet talep ettiğinde, aslında kendilerine borçlu olunanın verilmesini isterler. Bu karşılıklı borç, esasında “insan olmanın borcu”dur; yani insanca muamele görme ve insanca muamele etme yükümlülüğümüzdür. *1 GB Adalet*’teki Meto adındaki robot ve Ethem âdeta biz insanlara bu borcumuzu hatırlatıyor.

Romanın arka planında keskin bir hatla ikiye bölünmüş distopik bir şehir bulunur: Robopolislerin denetiminde olan güvenli “yeşil bölge” ve kaderine terk edilmiş, yoksulluğun, kainsuzluğun hüküm sürdüğü “turuncu bölge”. Bu mekânsal ayırım, günümüz büyük şehirlerindeki sınıfsal uçurumların kurgusal bir yansımasıdır. Kurgu, bu iki farklı dünyanın sınırlarında var olan iki karakterin yolu kesiştiğinde derinleşir. Ethem, turuncu bölgenin sınırında yaşam mücadelesi veren, üvey babası tarafından evden atılmış, bisiklet hırsızlığından sabıkalı bir çocuktur. Meto ise yeşil bölgedeki “DeepLoop” şirketi tarafından reklam faaliyetleri için üretilmiş, milyonlarca hayranı olan fenomen bir robot.

Esrarengiz bir bisiklet hırsızlığı davası, bu iki karakteri sanık sandalyesinde bir araya getirir. Kenti keskin hatlarla bölen bu düzende, normalde o güvensiz bölgeye ne polisin ne de ambulansın girdiği gerçeği de açığa çıkar. Hukuk sisteminin ve kamuoyunun ön yargıları, sabıkalı Ethem’i işaret etse de mahkeme, anı arşivi arızalandığı için suç ânına ilişkin kayıtları deşifre edilemeyen robot Meto’yu suçlu bularak

çocuk cezaevine gönderir. Çalıntı bisiklet Meto'nun şirketinden çıkmış ve bir görgü tanığı onu işaret etmiştir. Ne var ki bir robotun neden sıradan bir bisikleti çalmaya yelteneceği sorusu yanıtsız kalır. Yazar, adaletin algoritmalarla ölçüldüğü bu düzende, sırrı saklayan tek kişi olan Ethem ile hapse gönderilen Meto üzerinden adalet kavramını tartışmaya açar.

Dijital dünyanın kısılcacında çocuk ve suç

Romandaki en dikkat çekici eleştirilerden biri, dijital kapitalizmin ve sosyal medyanın yarattığı tüketim illüzyonudur. Şirketler tarafından yönetilen fenomen robot Meto, çocukların sevgi ve onaylanma ihtiyaçlarını manipüle eden bir araçtır. Meto, gençlerin sorunlarına yanıtlar üretir; herkesi dinleyip hak verir, sonra da sosyal medya hesabından analiz yayınlayıp onları reklam aldığı ürünleri tüketmeye yönlendirerek takipçilerini ürünün kendisi hâline getirir. Güney, teknolojinin yarattığı tekelleşme nedeniyle halkın giderek fakirleştiğini belirterek suçun toplumsal ve ekonomik kaynaklarına işaret eder. İnsanlar aç kaldığında hayatta kalmak için suça sürüklenebilmektedir.

Robot Meto'nun çocuk cezaevindeki gözlemleri aracılığıyla, kapatılma mekanizmalarının ve cezalandırma odaklı sistemlerin dönüştürücü olmaktan uzak, korku temelli yapısı sergilenir. Cezaevinde mahkûm çocuklar, topluma kazandırılmak yerine birbirlerine kasa kilidi açmak veya araba çalmak gibi çeşitli suç yöntemleri öğretmektedir. Müdür Mir gibi otorite temsilcileri, buranın bir gelişim yeri değil, "cezaevi" olduğunu savunarak çocukların spor yapmasına dahi engel olurlar, insan hakları taleplerini sertlikle sustururlar. Oysa adalet, kişilerin temel haklarının yerine getirilmesini gerektirir.

Geleceğin yapay zekâ teknolojilerine karşı insanın en büyük direnç alanı ise duygu dünyası ve etik duruşudur. Cezaevindeki çocuklardan Yakut'un, kalbi olmayan Meto'ya bakıp "merhamet"i sorması ve azıcık bisküvisini bir kuşla paylaşmak istemesi, insanın içindeki o yok edilemez etik olanağın kanıtıdır. Asıl korkulması gereken mekanik robotlar değil, insanın etik bilgiyle aydınlanmamış karanlık yanıdır.

1 GB Adalet, adaletin niceliksel verilerle ya da "gigabaytlarla" ölçülemeyecek kadar hakiki ve insani bir değer olduğunu hatırlatıyor bize. Dilge Güney, bir yandan çocuk edebiyatının sınırlarını etik ekseninde genişleterek adaletin sağlanmasında etik değerlere sahip kişilerin rolünü açığa çıkarırken, diğer yandan "çocuk" oldukları unutulmuş ve sistemsel adaletsizliğin nesnesi hâline getirilen bir kesimi görünür kılıyor. ■

Dilin açıklığı ve akıcılığı ★★★★★

Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı ★★★★★

Redaksiyonun titizliği ★★★★★

Kapak tasarımı ★★★★★

Kendi kitabını
kendi seçenler için
X-Libris!

X-
LIBRIS

www.doganyayinlari.com.tr

Bir köpeğe dokunmakla başlayacak her şey!

Yazan: Ceyhan Usanmaz

Bir çocuğun sessizliği kabalık, tuhafılığı tehdit, kendisini geri çekışı soğukluk sanılabilir. Oysa ona yakınlaştıkça, davranışlarının ardında bambaşka bir hayatın izleri görünmeye başlayabiliyor.

Sihirli Dokunuş

Hilal Gürsu

Editör: Burhan Düzçay

Resimleyen: Büşra Kaygın Gafarov

Tudem Yayınları, 152 sayfa

Nejla'nın başı beladan pek kurtulmuyor. Annesi Gülten Hanım'ın tek kaşı hep havada; çünkü kızdığında yüzünde beliren ilk işaret bu. Nejla'nın bir şekilde dâhil olduğu bazı olaylar neticesinde, örneğin bazen babası Fikri Bey'in arabasının brandası yırtılıyor ya da bazen annesinin çok değer verdiği halıya yoğurt dökülüyor... Gerçi Nejla'nın bu konuda gayet haklı bir itirazı da var: "Halı bu kadar değerliyse, onu neden yere koyup üstüne basıyoruz ki?" Bu soru, onun dünyaya bakışını da ele veriyor sanki. Büyükleğin doğal kabul ettiği şeylerdeki tuhafılığı fark eden bir çocuk Nejla; orijinallikleri pek seviyor, gördükle-

riyle söylenen arasındaki boşluğu kurcalıyor.

Hilal Gürsu'nun 2024 Tudem Edebiyat Ödülleri'nde ikincilik ödülünü kazanan romanı *Sihirli Dokunuş*, tam da bu boşlukta ilerliyor diyebiliriz: görmekle anlamak, bilmekle hüküm vermek arasındaki mesafede. Nejla; annesi, babası, abisi Bahadır ve sevimli köpeği Leydi ile yaşarken,

komşuları Bay Şirret ile oğlu Memo da zamanla hikâyesinin önemli bir parçası hâline geliyorlar. Bay Şirret, çevresine öfke ve korku saçan bir adam. Memo ise içine kapanık, alışılmışın dışında tepkiler veren, kolayca "tuhaf" diye yaftalanabilecek bir çocuk.

Sihirli Dokunuş romanının alametifarikası, Memo'yu uzaktan tanımlamak yerine Nejla'nın bakışındaki değişimi izlememize izin vermesinde. Başlangıçta merak, tedirginlik ve önyargı iç içe. Memo'nun Leydi'ye yaklaşma isteği de Nejla'ya önce anlaşılmaz, kuşku gelir. Oysa bir köpeğe dokunmak gibi bazı basit isteklerin ardında, bir çocuğun açıkça söyleyemediği eksiklikler, yasaklar ve özlemler olabilir. Hilal Gürsu, bunu küçük davranışların ve beklenmedik seçimlerin içinden sezdiriyor.

Bu arada *Sihirli Dokunuş*, okurlarını "sakın ha önyargılı olma" türünden hazır bir sonuca çağırmıyor. Daha değerli bir şey istiyor: Bakışını sınamasını. Çünkü bazen yanlış olan gördüğümüz şey değil, ona acelelilikle verdiğimiz ad olabiliyor. Bir çocuğun sessizliği kabalık, tuhafılığı tehdit, kendisini geri çekışı soğukluk sanılabilir. Oysa ona yakınlaştıkça, davranışlarının ardında bambaşka bir hayatın izleri görünmeye başlayabiliyor. Nejla ile Memo'nun hikâyesindeki yakınlaşmada, Leydi'nin önemli bir yeri var. Çünkü bazen bir köpeği sevmek, anlaşılmanın ne demek olduğunu anlatabilir. Korkmadan yaklaşmayı, karşılık beklemeden sevgi göstermeyi, kelimelerin yetmediği yerde sessizce yanında durmayı... Bir köpeğin yumuşacık tüylerine dokunmak, iki çocuk arasında dostluğun temelini atabilir; dünyada yalnız olmadığımızı yeniden hatırlatabilir. Üstelik sevgi, bazen sevdiği şeyi korumak için beklenmedik bir yükü sessizce üstlenmektir.

Kitabın adı da burada anlam kazanıyor. “Sihirli dokunuş”, fiziksel bir temas değil yalnızca; bir başkasına önyargısızca yaklaşmanın, onun söylemediklerini de fark etmenin, onu değiştirmeye çalışmadan kabul etmenin dönüştürücü gücü. Memo’nun Leydi’ye duyduğu yakınlık ile Nejla’nın Memo’ya bakışındaki değişim aynı noktada buluşuyor: Bir kez daha anlıyoruz ki, gerçek temas, korkunun ve hazır hükümlerin gerisine çekilebildiğimizde mümkün oluyor.

Yazar kitap boyunca bazı kelimelerin altını özellikle çizmiş; kimi zaman romandaki yetişkinlerin ağzından dökülen kimi kelimeler dikkatini çekiyor çocukların, kimi zaman da bir yerde okudukları. Ancak romanın okurda bıraktığı asıl iz, altı çizili sözcüklerden çok, kelimelerle anlatılması zor duygularda saklı aslında. *Sihirli Dokunuş*, büyük laflar etmeden, çocukların gündelik hayatı içinde bunları hissettirmeyi başarıyor.

Nejla’nın ailesi de hikâyeyi çevreleyen bir dekor değil. Gülten Hanım’ın tek kaşı, Fikri Bey’in arabası, Bahadır’ın varlığı ve ev içindeki küçük çatışmalar romanın mizahını ve sıcaklığını besliyor. Böylece önyargı, zorbalık, iletişim ve aile içi ilişkiler (ki kimi zaman en can yakını olabiliyor) gibi ağır başlıklar, didaktik bir anlatıya dönüşmeden yer buluyor.

Sihirli Dokunuş, dış görünüşün ve ilk izlenimlerin aldatıcı olabileceğini söylerken, insanların “gerçek yüzünü” ancak onları tanımaya cesaret ettiğimizde görebileceğimizi anlatıyor. Nejla ile Memo’nun ilişkisi de böyle bir cesaretle dostluğa dönüşüyor. Romanın sonunda akılda kalan, kimin tuhaf, kimin normal olduğu değil; kimin bir başkasına gerçekten yaklaşabildiği. Belki de her şey, gerçekten de bir köpeğe dokunmakla başlıyordur. ■

Çocuklarla yetişkinleri
aynı hikâyenin
etrafında buluşturan,
sıcacık ve zamansız iki masal.

Çocuk, Yaşlı Ağaç ve Hikâyeler

Sevin Sinanlıoğlu

Ayşe Deniz Şahin

Bazen bir çocuk,
yaşlı bir ağacın
gösterdiği izleri
takip eder...

Bazen meraklı
bir oğlan,
ihtiyar ayıcığıyla
yabani çayirlara
doğru yola çıkar...

Yabani Çayirlara Doğru

Yeni
Yıldırım
Çocuklar
Yazarı

Trevor Noah
Resimleyen: Sabina Hahn

Doğan
Çocuk

www.doganyayinlari.com.tr

Dilin açıklığı ve akıcılığı ★★★★★☆

Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı ★★★★★☆

Çizimlerin ifade gücü ★★★★★☆

Redaksiyonun titizliği ★★★★★★

Kapak tasarımı ★★★★★☆

Köpeğim Irkçı Çıktı

Yazan: M. Banu Aksoy

Sevgi, arkadaşlık, umut etmek, paylaşmak, birlik olmak çocuklara anlatılabiliyorsa ölüm, savaş, yoksulluk, mültecilik, ayrımcılık, zorbalık gibi konular da pekâlâ anlatılabilir.

Köpeğim Irkçı Çıktı

Audren

Resimleyen: Clément Oubrière

Türkçeleştiren: Ece Nahum

Redhouse Çocuk Yayınları, 80 sayfa

Mael ve ailesi evin kapısında yavru bir köpek bulur. Apartmanda kapı kapı dolaşıp yavrunun kime ait olduğunu bulmaya çalışırlar. Kimse köpeğe sahip çıkmaz. Bir geceliğine misafir etmek üzere balkona yerleştirilen köpek, bir ay sonra artık Mınav adını almış ve hane halkından biri hâline gelmiştir bile.

Mınav, karşılaştığı ya da televizyonda gördüğü birilerine hırlaması dışında genel olarak iyi huylu bir köpektir. Zamanla Mınav'ın belirli kişilere, daha açık söylemek gerekirse siyah insanlara hırladığı anlaşılır. Kabullemekte zorlansalar da sonunda bunun adını koyarlar: Mınav ırkçıdır.

Kitaplar hayata açılan birer kapıysa, iyi bir çocuk kitabı o kapıdan görülebilecek her şeyi anlatabilir. Sevgi, arkadaşlık, umut etmek, paylaşmak, birlik olmak çocuklara anlatılabiliyorsa ölüm, savaş, yoksulluk, mültecilik, ayrımcılık, zorbalık gibi konular da pekâlâ anlatılabilir. Çocuğa görelilik kuralını ihmal etmeden, etik kurallar çerçevesinde elbette... Bu yüzden kitabın başlığı hemen ilgimi çekti.

Öykü boyunca Mael ve ailesi ırkçılık üzerine

düşünüp tartışır. Bir köpek ırkçı olabilir mi? İnsanlar olabiliyorsa hayvanlar neden olmasın? Sözlüğü açıp ırkçılığın ne anlama geldiğine bakarlar: Belirli bir insan grubuna karşı sistemli olarak düşmanca tavırlar gösterme hâli. Irkçılığın bir gerekçesi olamayacağı, rengi ne olursa olsun insanların birbirinden farklı olmadığı, ırkçılığın tedavi edilip edilemeyeceği tartışmalarının sonucunda, Mınav'ı bir köpek psikoloğuna götürmeye karar verirler. Bu arada siyah akrabalarının ziyarete gelmesiyle evdeki durum iyice karışır.

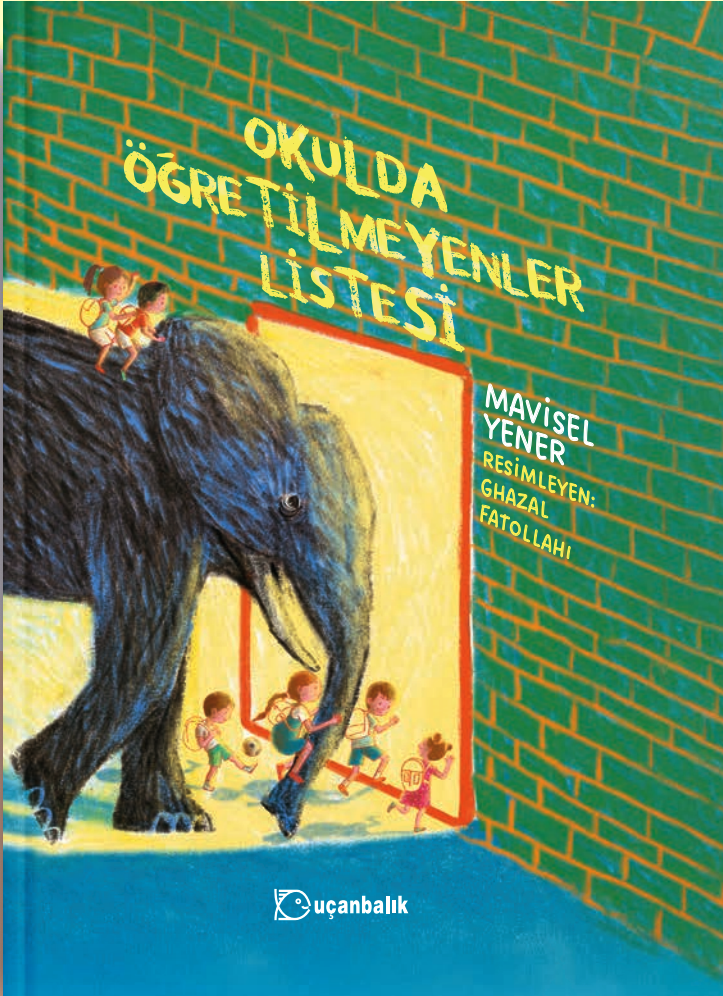
Yazar Audren, kitabında belli ki çocuklara ırkçılığın ne kadar kötü ve ilişkilere zarar verebilecek bir konu olduğunu anlatmak istemiş. İyi noktalara da değiniyor. İyi niyetle hareket ettiğinden de eminim ama... Öykü, âdetâ yazar, 'Çocuklara ırkçılığın kötü olduğunu söylemeliyim,' gibi yüzeysel bir vicdan rahatlatma kaygısıyla hareket etmiş izlenimi veriyor. Yazar ırkçılığı eleştirme niyetiyle yola çıkarken, farkında olmadan beyaz insanın merkezde durduğu, üstenci ve hiyerarşik bir anlatı kurarak ırkçılık tuzağına kendi düşüyor. Yazar, Mınav'ın siyah insanları görünce neden havladığını açıklamıyor. Hem Mınav hem ırkçı olduğu bilinen bir komşu siyah bir kadının kahramanca bir davranışına tanık olduktan sonra bir anda "iyileşiyor", ırkçılıktan kurtuluyor. Kısacası görev icabı yazılmış bir kitap tepeden inme bir finalle "tatlıya bağlanıyor."

Köpeğim Irkçı Çıktı bayırlarak okuduğum bir kitap olmadı. Buna rağmen, konuyu ele alış biçiminden bağımsız olarak, çocuklara üzerine düşünülecek bir konu verdiği de inkâr edilemez. ■

Dilin açıklığı ve akıcılığı	★★★★★
Kurgunun özgünlüğü ve tutarlılığı	★★★★☆
Redaksiyonun titizliği	★★★★★
Kapak Tasarımı	★★★★☆
Çizimlerin ifade gücü	★★★★☆

HER YENİ SORU, OKULDAN DÜNYAYA AÇILAN BİR KEŞİF KAPISI.

Her şeyin bir dersi yoktur. Bazen cevaplar ilk arkadaşlıkta, bir oyunda, sahnede duyulan heyecanda, öğretmene sorulan bir soruda saklıdır. Okul, çocuklara bilgi edinmenin yanı sıra merak etmeyi, keşfetmeyi ve hayatı anlamlandırmayı öğretir.

Okulda Öğretilmeyenler Listesi,
okul deneyimine yepyeni
bir pencere açıyor!

OKULDA ÖĞRETİLMEMEYENLER LİSTESİ

Yazar: Mavisel Yener
Resimleyen: Ghazal Fatollahi
Resimli Kitap, 5+ yaş

Okul Yaşamı • Merak ve Araştırma
Yaratıcılık • Arkadaşlık • İletişim
Hayal Gücü

- Ailelere ve öğretmenlere çocuklarla konuşulabilecek zengin başlıklar sunuyor
- Okulu, öğrenmenin ötesinde bir keşif ve paylaşım alanı olarak ele alıyor
- Okulun sosyal kazanımlarını öne çıkarıyor

YUVARLAK MASA:

Edebiyatta “çocuğa görelık” kavramı: Riskler, sınırlar...

Çocuk edebiyatı alanında son yıllarda sıkça tartışılan “çocuğa görelık” konusu, giderek sansüre ve otosansüre zemin mi hazırlıyor? Çocuğun üstün yararını gözetme çabasıyla giderek “steril” hâle gelen metinler, yepyeni sorun alanlarına mı dönüşüyor? Ve nihayetinde çocuk edebiyatı, “edebiyat”tan uzaklaşıyor mu? Bu konuları tartışmak üzere Keriman Güldiken, Züleyha Ersingün ve Barış İnce bir araya geldi. Bu keyifli sohbetin, verimli bir tartışmaya da kapı araladığını düşünüyoruz.

Barış İnce: “Çocuğa görelık” kavramıyla başlayalım. Bir dönem çocuk edebiyatı alanını kasıp kavurdu diyebiliriz bu kavram için. Aslında çocuk edebiyatını bir alan olarak genel edebiyattan ayıran bir nirengi noktası oldu. Şimdilerde ise kitaplara yönelik şikâyetlere, sansüre, yasaklara bir zemin de hazırlamaya başladı sanki. Kavram yanlış mı anlaşılıyor yoksa içinde bunları zaten barındırıyor mu gibi bir tartışmayı artık yürütmek gerekiyor sanki.

Keriman Güldiken: Akademik olarak baktığımızda çocuğa görelık, çocuk kitaplarının çocuğun bilişsel, zihinsel, dilsel gelişimine uygun olup olmadığının belirlenmesi demek. Kulağa çok mantıklı geliyor değil

mi? Ama burada bir sorun var: Bilimsel kriterlerle, sanat içeren bir kitabı çocuğa görelık bakımından sağlıklı bir şekilde değerlendiremezsiniz. Edebî bir eserin veya bir kitap illüstrasyonunun “çocuğa göre” olup olmadığına bu yöntemle karar vermek bizi çok yanlış sonuçlara götürebilir. Ama artık öyle bir noktaya geldik ki kitap daha fikir aşamasındayken bu kriterler belirleyici olmaya başladı. O zaman da işin sanat tarafı hızla geri plana itiliyor. Bu nedenle “çocuğa görelık” çok iyi düşünülmesi gereken bir kavram. En temelde çocuğa yönelik bakış açısıyla ilgili bence. Çocuk dendiğinde ne anlıyoruz? Herkes farklı bir şey anlıyor tabii. Çocuğun boş bir levha, *tabula rasa* olduğunu düşünenler, “Biz ne istersek onu yazarız

bu levhaya,” diyor. “Çocuk doğuştan bir şeyler getiriyor zaten” diyenler, “Çocuk doğuştan iyidir, toplumsal etkilerle kötüleşir” diyenler... Tarihsel olarak çocuğa yaklaşımın, çocuğa göreliğin çok değiştiğini görüyoruz. Değişmeye de devam ediyor, yeni düşünceler ekleniyor. Günümüzde çocuğu eğitilmesi gereken bir varlık olarak görüp ona tepeden bakma yaklaşımı hâkim ne yazık ki. Öyle olunca da çocuğa bir şeyler öğretmeye çalışmak en öncelikli mesele hâline geliyor. Bir ara Alice’lerle, Pippi’lerle bu bakış açısı değişir gibi oldu ama sonra yine hortladı. “Bu, çocuğa göreler, şu değildir” diye diye çocuğa görelilik kavramı bir sansür gerekçesi olarak kullanılır oldu. Artık çocuğu küçümseme davranışının iyice yaygınlaştığını ve “çocuğa görelilik” ifadesiyle meşrulaştırıldığını görüyoruz.

Barış İnce: Tüm dünyada mı böyle?

Keriman Güldiken: Farklı seviyelerde de olsa bence tüm dünyada böyle... Yani gidilmiş yollar, geriye doğru yürünüyor maalesef.

Barış İnce: Bu *tabula rasa* mantığı önemli. Yani çocuğun kafası boş, dolduralım yaklaşımı... Bu bir üstencilik getiriyor kuşkusuz. Ama çocuğa da kitabı biz seçiyoruz, yani yetişkinler. Demek ki hâlâ otorite biziz. Burada nasıl bir özerklik sağlanabilir acaba?

Züleyha Ersingün: Cemal Süreya’ların döneminde de benzer bir tartışma yürütülmüştü. Çocuk edebiyatı var mı yok mu şeklinde... O dönemde çocuğu eksik yetişkin olarak gören bir bakış açısı vardı. Bu bakış açısı edebiyattan taviz vererek tanımlıyordu çocuğa göreliği. Çocuğu yetişkin aklına muhtaç biçareler olarak gördüğünden, “çocuk anlamaz” ön kabulüyle edebiyatı eksilterek uygulamaya geçiliyordu. Bugün de çok benzer bir durumla karşı karşıyayız. Kuşkusuz kitap seçimi yapanlar önemli... Ebeveynler ya da öğretmenler ne kadar çocuk edebiyatına, çağdaş çocuk edebiyatına hâkim veya takip ediyorlar mesela? Bir öğretmen olarak üzülmeliyim ki takip edilmediğini biliyorum. Yıllardır kullanılan listelerle çocuklara kitap ulaştırılmaya çalışılıyor. Öte yandan sadece okul sayesinde kitaba erişebilen çocuklar var. Anne babası kitabı öncelikli bir ihtiyaç kalemi olarak görmüyor, bazen de göremiyor. Burada öğretmenin doğru tercihler

yapması çok önemli hâle geliyor. Anne ve babalar daha çok, “Okul ne derse onu alalım” bakış açısına sahip. Uzun yıllar okul ve öğretmene güvenilerek sürdürülen bu alan artık değişti. Veliler, kendi değerlerine uygun steril kitaplar istiyorlar. Örneğin ünlü bir yazarın çok iyi bildiğimiz bir kitabındaki “Sarhoş gibi davranıyordu” ifadesi tepki çekebiliyor. Kitapta içki yok, sarhoş bile değil aslında... Çocuğa göreliği artık günümüzde tamamen yetişkin konforuna göre tanımladığımızı düşünüyorum. Öğretmen başı belaya girsin istemiyor. Veliyle tartışmak istemiyor. Anne-baba, çocuk ona soru sorsun istemiyor. Artık makbul yetişkinin uygun gördüğü, itaat eden düzgün çocuk yetiştirmek adına steril, tek bir doğruyu işaret eden, tek bir temaya odaklanmış, mümkünse müfredatın içeriğine uygun çocuk edebiyatı eserleri, “çocuğa göre” diye tanımlanıyor.

“Çocuğa görelilik kavramı bir sansür gerekçesi olarak kullanılır oldu. Artık çocuğu küçümseme davranışının ‘çocuğa görelilik’ ifadesiyle meşrulaştırıldığını görüyoruz.”

Keriman Güldiken

Barış İnce: Edebiyat aslında “öteki”ni de göstermek... Yani iyi davranışlar var, kötü davranışlar var. Kötüyü görmeden iyiyi fark edemezsiniz. Böyle bir durumda edebiyat da zarar görüyor. Karakterleri çok yönlü işlemekte de sorun yaşıyoruz. Hep tek yönlü “karton karakterler” açığa çıkıyor. Farklılıkların çeliştiği, çatıştığı bir atmosfer de yaratamıyorsun böylece.

Keriman Güldiken: “Şu, şu sözcükleri kullanamazsın. Şu, şu kavramlara değinemezsin, yapamazsın, edemezsin...” cümleleriyle sanat olmaz zaten. “Yalan söyledi” demek yerine “doğru söylemedi” demek sağlıklı

değil. Yalana yalan demek gerek. Öteki türlü sözcüklerin içi boşalır. Kötü karakter “kötü” şeyler söylemezse iyi ve kötü arasındaki fark belirsizleşir, karakterler tektipleşir.

Barış İnce: Tabii burada da kriterler devreye giriyor. Çocuğa yazıldığı için.

Keriman Güldiken: Elbette kitabın çocuk okura ulaşması için dikkat ettiğimiz bazı kriterler var. Öbür türlü dünyanın en şahane eserini de hazırlasanız, çocuğa ulaşmadığı zaman yaptığınız işin bir anlamı kalmaz. Ulaştırmak derken fiziki bir ulaşımdan bahsetmiyorum. Sanat eserinin, kitabın çocukta bir karşılık bulmasını; onun hayatında, düşünce ve duygu dünyasında bir yer edinmesini kastediyorum. Dikkat süresi kısa olan çocuğa 300 sayfalık bir roman

sunmamak örneğin. Veya tam tersi, okuma seviyesi, ilgilenildiği konular bakımından gelişmiş, ergenlik dönemindeki bir çocuğa “Hop hop tavşan” kitabı hazırlamamak gibi. Orada sunduğunuz sanat okura geçmez. Artık o çocuk orayı geçmiş veya oraya daha yolu var. Bunlara dikkat etmemiz lazım esas olarak. “Bu sözcük çocuğun ahlakını bozar, şu şöyledir, bu böyledir,” diye kesin olarak bilemeyeceğimiz konularda ahkâm kesmemeliyiz.

Barış İnce: Peki bir çocuk, yaş skalası gereği cinsellik, ahiret, metafizik gibi konuları henüz algılayamayacak düzeyde. Fakat sanatçı bunu çok dikkate almadan, çocuğun üstün yararı dediğimiz şeyi çok da gözetmeden yazıyor. Burada belirleyen kim olmalı? Editör mü, başka kurumlar mı? Demokratik bazı mekanizmalar var mı burada devreye girecek?

Keriman Güldiken: Demokratik mekanizma kitabı üretenler arasında olmalı. Bunun dışında oluşturulan kurumsal bir mekanizma, sansürü devreye sokacak zemini hazırlar. Kitabı üretenler kimler peki? Yazar, çizer, yayınevi, editör... Fakat “bu birinin görevidir” diye de bir şey yok. Bu kolektif bir çalışma. Ancak editöre büyük bir sorumluluk düşüyor. Hem bu demokratik mekanizmanın sağlıklı işlemlerini sağlamak bakımından hem de konuya hâkimiyet bakımından. Mesela uzmanlar çocuğun gelişim süreçlerini bazı evrelere ayırmışlar ve demişler ki 11-12 yaş öncesi çocuklar soyut kavramları

algılayamaz. Ama çocuklar bu yaşlardan önce de örneğin ölümle tanışabiliyorlar. Eğer bu evreleri dikkate alırsak çocuk kitaplarının çoğunu çöpe atmamız lazım. Ne yapacağız öyleyse? Bilimin, çocukla ilgili çalışmaların verilerini bileceğiz, çocuğu bileceğiz, onu ciddiye alacağız ve sanatçıya rehberlik edeceğiz. Elbette 3 yaşa ürettiğimiz kitapla 13 yaşa ürettiğimiz kitap aynı özelliklere sahip olamaz. Burada çerçeveyi iyi düşünmek gerekiyor.

Barış İnce: Yazar olarak mı yayınevi olarak mı böyle düşüneceğiz?

Keriman Güldiken: Yazar olarak, yayınevi olarak, çizer olarak, editör olarak... Çocuklar için kitap üreten herkes olarak. Şöyle düşüneceğiz: “Evet bu böyle ama bu sınırları körü körüne dikkate alırsam işin doğasına

aykırı bir şey yaparım.” İşin doğası ise yaratıcılık, oyun, keşfetmek. Bunlar önceliklendirilmezse ilişki en başında kopar. Çocuğa seslenen bir şey üretmek mümkün olmaz. Çocuğun özgünlüğünü, bütün çocukların aynı olmadığını bilirsem o zaman işimi ona göre yaparım. Bahsettiğim bilimsel bilgiler sadece biraz önümü aydınlatır. Nerede durduğumla, kime ne ürettiğimle ilgili vereceğim kararlarda yardımcı olur. Ama gideceğim yolu yine ben belirlerim. Burada editör olarak kendimi kastetmiyorum. Çocuklara içerik üreten herkesi kastediyorum. Aslında iş biraz da sezgisel. Deneyimlerimiz, yaratıcı becerilerimiz, gözlemlerimiz, çocuğu tanıma, çocukluk kavramı üzerinde düşünme çabamız... Bunları ne kadar çok veriyle harmanlayabiliyorsak, sezgilerimiz de o kadar güçlü olur. Çocuğun sezgiselliğiyle paralel olarak, onun için içerik üretirken sezgisel tarafımızı uyanık tutmamız gerekiyor. Ve çocuğa güvenmemiz...

Züleyha Ersingün: Günümüzde tek bir “çocukluktan” söz edemeyiz. Çocuklar için içerik üreten her yetişkin bu çeşitliliği gözetmek zorunda. Biz bu işleri hep çocuksuz tartışıyoruz. İşin içinde çocuğun da olması gerektiğini düşünüyorum. Eskiden deneyim eksikliğinden bahsederdik ama artık çocuklar dünyada yaşanan ne sorun varsa hepsinden haberdar. Dolayısıyla seçtiğimiz kitapların kapsayıcılığının ve

Çocuğa görelilik meselesinde... seçtiğimiz kitapların kapsayıcılığının ve çeşitliliğinin olması çok önemli. Bizim yayıncılığımız risk almama üzerine kurulu.

Züleyha Ersingün

çeşitliliğinin olması, çocuğa görelilik meselesinde çok önemli. Bizim yayıncılığımız da öğretmenlerimizin kitap seçme kriterleri de risk almama üzerine kurulu. Çocuğa kolay okunan, karakteri hemen çözdükleri kitaplar sunuyoruz. Edebiyat okuryazarlığı o kadar geç başlıyor ki bizde. İlkokuldaki deşifre süreci de dâhil iyi kitap okumalı çocuk. Çünkü yaşı kaç olursa olsun oradaki duyguyu kavrar, üzüntüyü, haksızlığı, kendini ve ötekini görür. Ebeveynlerde de öğretmenlerde de hep “okuduğunu anlasın” telaşı var. Oysa bu tamamen bir olgunlaşma meselesi. Bir cümlemin bildirdiği düşüncüyü, yargıyı anlamak tecrübeyle ve yazıya maruz kalmayla ilgili. Edebiyat okuryazarlığıysa cümleyi değil cümlemin ötesini anlamakla... Bunun için en başından itibaren çocuğa şans vermek, çeşitli

ve iyi metinler sunmak gerektiğini düşünüyorum. Kuşkusuz kör bir karanlığı anlatamayız çocuğa. Onun da bir kriteri olmalı. O kriterse çocuğun üstün yararı ve bir eserin sanatsal olmasıdır.

Barış İnce: Kaygıya sebebiyet verir.

Züleyha Ersingün: Sorunları çocuğun omzuna yükleyemeyiz. Örneğin son günlerin çok tartışılan meselesi çevre. Konuyu tamamen çocuklara kilitledik sanki. “Biz batırdık, siz ne yaparsanız yapın,” dedik. Bunu bir okur olarak da çok eleştiriyorum.

Barış İnce: Ellerini yıkarken suyu fazla tüketmemek, buna dair bir bilinç çok önemli. Ancak bir taraftan da dünyayı bu hâle getiren büyük şirketler, fabrikalar ne olacak?

Züleyha Ersingün: Kesinlikle, dediğiniz gibi bir de meselelerin suya sabuna dokunmadan çocuğa yüklenmesi var. Edebiyat duygusal bir tepki, pasif bir yansıma değil ki. Sadece “nasıl” ve “ne” değil, “neden” diye de sordurmalı. Herhangi bir sorunun matematik kitabındaki bir problem gibi sunulması ve çözümün maddeler hâlinde sıralanması, talimatlara dönüşmesi çocuğu hafife almak. Tıpkı gençlik çağındaki bir bireye aşktan, yaşadığı sınav ve toplum baskısından hiç bahsetmeyen kitaplar okutmak gibi. Din konusu çok hassas bir konu. “Asla yer almalı” demek kadar, “her aşamasıyla yer almalı” konusunu da tartışmamız gerektiğini düşünüyorum.

Barış İnce

Barış İnce: Tabii dönem dönem de değişiyor bu yaklaşımlar. Mesela bizim dönemimizde okutulan Kemalettin Tuğcu, Ömer Seyfettin gibi isimlerin eserleri sonra bir dönem lanetlendi. Kuşkusuz şiddetin fazlasıyla yer aldığı, mutlak bir acının olduğu kitapları. Eleştirilecek yönleri vardı ama sonrasındaki eleştiriler

de “hiç aile içi şiddet yer almasın, çocuk bunlardan korku ve paniğe kapılmasın” gibi bir uca sürüklendi. Peki gerçek hayatta şiddet bitti mi? Aile içi şiddet yok oldu mu? Kadın cinayetlerinden bahsediyoruz... Haberler bunlarla dolu, gündelik hayat şiddetle dolu... Bağırma, çağırma, trafikte olanlar... Çocuk bunları hiç görmesin, duymasın yaklaşımı, hayatta karşılaştığında bir özdeşlik sorununu da beraberinde getirebilir. Kitapta yoksa bunlar, “Sadece benim başıma geliyor,” gibi de düşünebilir çocuk. Bu da çocuğu yalnızlaş-

tır. Edebiyatın böyle bir işlevi de vardır oysa. Öğretmenler, veliler, üst otoriteler kitapları sterilleştirirken bunu gözetmiyorlar. Kitaptaki bir cümleden dolayı bir yerlere şikâyet ediliyor yazarlar. Böyle olunca okullar da o kitaplardan kaçınıyor, yayıncılar kaçınıyor. Bitmeyen bir sansür döngüsü devreye giriyor.

Keriman Güldiken: Okullar kitap almaya, yayınevleri yayımlamaya, yazarlar yazmaya korkar oldular. Bu, çocuk edebiyatı ve dolayısıyla çocuk için çok kötü bir durum. Çıta yükseleceğine giderek düşüyor. Bunu nasıl aşarız? Edebiyatın arkasında durarak, butik yayınevlerinin arkasında durarak, yazarların arkasında durarak, çocukların arkasında durarak, onlara nitelikli kitaba ulaşabilecekleri ortamlar yaratarak aşarız. Sonuçta istediğimiz, iyi edebiyatı çocuklarla buluşturmak.

Barış İnce: Bu konuda velileri de sürece katmak gerektiğini düşünüyorum. Edebiyatın neyi “gösterebileceğini” hissetmeliler. Tabu diye gözüken hassas konular da yazılmalı.

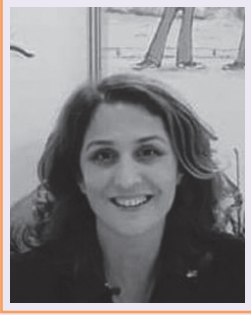
Züleyha Ersingün: Kitapların içinde geçen tek bir sözcüğü bile tehlike olarak görebiliyor insanlar. Çocuğunu korumak istiyor diye düşünebiliriz ama çocuk istismarı haberleri aynı ölçekte tepki almıyor maalesef. Çocuk işçiliği bugün MESEM projeleriyle bir eğitim modeli hâline geldi. Kaç çocuk hayatını kaybetti. Ancak çocuk kitaplarına gösterilen hassasiyetle yaklaşılmadı bu meseleye. Hâl böyleyken amaç çocuğu korumak değil gibi geliyor bana.

Keriman Güldiken: Çocuğu fütursuzca koruma çabası, çoğu zaman çocuğa zarar vermeye yol açıyor. Korumak, çocuğun sahip olmaya hakkı olan olanaklardan onu mahrum etmeye varıyor. Edebiyat da bunlardan biri. Her çocuğun iyi edebiyatla buluşmaya hakkı var. Çocuğa göreliği iyi anlamazsak, doğru kullanmazsak, çocuğun elinden edebiyata ulaşma hakkını alıyoruz.

Barış İnce: Okuma keyfini de elinden alıyoruz. Sterillik ve didaktizm, sıkıcılığı da beraberinde getiriyor çünkü.

Keriman Güldiken: Bir kitaptan bir şey öğrenmek onu her zaman didaktik yapmaz. Didaktik olma, bir üslup meselesidir. Otoriter ses varsa çocuk zaten uzaklaşıyor o metinden. İyi bir edebî metinden çocuk her zaman bir şey alır, yazar bunu amaçlamasa da... Her çocuk başka bir şey alır ama ne alacağını baştan yazarın, editörün belirlememesi önemli. Ortada iyi bir eser varsa oradan ne alınacağı kitapla okur arasında. Çocukla kitap arasında başka hiçbir şey girmemeli. Çocuğa görelik konusu

çocukla kitap arasındaki engelleri kaldıran pozitif bir noktaya dönüşmeli. Ama çok hassas bir kavram. Denge sağlanamazsa diğer tarafa kayma ihtimali çok yüksek. Dikkat etmek ve o dikkati elden bırakmamak gerekiyor.

Züleyha Ersingün

Züleyha Ersingün: Kitabında sarhoş kelimesi geçtiği için anne babası dehşete düşen çocuk, çok daha fazla kötü örnek ve şiddet içeren videolar, diziler, filmler izliyor. Yetişkin, kitabın kendisini yormayacak, steril bir alan olmasını istiyor, “Bir de kitapla uğraşmayayım,” diyor.

Keriman Güldiken: Keşke gerçekten anneler, babalar, öğretmenler, “Bizi yormayın,” deseler ve bu işi uzmanlara bıraksalar. “Bu alana girmek istemiyoruz,” deyip çok fazla giriyorlar aslında.

Züleyha Ersingün: Çocuğun sorularıyla muhatap olmak istemiyorlar bir yandan da. “Aman bana sormasın, çok sorgulamasın. Okusun sessizce, paragraf sorularına bir katkı olsun,” diyorlar. Bir de güncel politikaların etkisiyle çocukla ilgili her alana (eğitim, edebiyat, yayıncılık) müdahale etmeye hakları olduğunu düşünüyorlar.

Keriman Güldiken: İşte burada da yetişkin eğitimi, veli ve öğretmen eğitimi çok önemli. Çocuğa öyle bir durumda nasıl yaklaşılması gerektiğini söylemek lazım. Kılavuzluk çok önemli.

Züleyha Ersingün: Bazen kendi çocukluğumu düşünüp “Keşke çocukları rahat bıraksalar,” diye geçiriyorum aklımdan. Biz kitapla tek başımıza kaldık çoğu zaman. Yetişkin kitaplarını da okuduk, çizgi romanları da. Çocuk, anlamadığını ya da kendisini çelişkiye düşüreni soracak bir yetişkin illaki bulacaktır. Bulmalı hatta. Zaten bir yetişkinin çocukla ilgili esas sorumluluğu da “Bana ihtiyacın olduğunda burada olacağım,” demek değil mi? Hiç değilse çocuk kendi yolunu seçsin. Çocukları rahat bırakmak lazım.

Keriman Güldiken: “Çocukları bir salın,” demek lazım herhâlde.

Barış İnce: *İyi Kitap*’ta bu sayıda kimi hassas konularda yazılmış kitapları seçtik. Aralarında aile içi şiddet var, boşanma var, göç var, ölüm var... Örneğin ölüm konusu, zor bir konu çocuklar açısından... Bir yazar olarak nasıl anlatmayı tercih edersiniz mesela?

Züleyha Ersingün: Ölüm konusunu anlatmak için yola çıkmıyorum. Ben bir hikâye anlatıyorum. Anlattığım hikâyede ölüm varsa, nasıl geçmesi gerekiyorsa, kurgu neyi gerektiriyorsa öyle geçiyor. Metnimi tekrar okuduğumda, “Burayı abartmış mıyım?” diye düşündüğüm oluyor bazen. Mesela 12 yaş üstüne yönelik bir romanım var, öyküdeki kahramanların ikisinin birden annesi ölünce, “Çok mu abarttım acaba, çok mu ağır oldu?” diye düşündüm. Biraz kurcaladım neler yapabilirim diye... Ama müdahale edersem metin bütün hakikatini kaybedecekti. Biraz dikkatli bakınca gördüm ki orada endişelenen bendim. Benim yetişkin yargıları. Çocuk onu okurken benim yaşadığım duyguyu yaşamayacak muhtemelen.

Barış İnce: Kültürden kültüre de değişiyor sanki. Bazı kültürlerde diyelim ki öpüşme, karşı cinsle karşılaşma konuları çok daha erken yaşlarda algılanabiliyor, ifade edilebiliyor. Bazı ülkelerde ise çocuk çok daha geç yaşta bu durumla tanışıyor. Ama ikisi de çocuk. Çocuğa görelik bunun neresinde diye de bir soru açığa çıkıyor.

Keriman Güldiken: Bence bir kitabın, belli bir çocuğa göre olup olmadığını anlamanın tek yolu, çocuğun kitabı okuması. Çocuk kitabı okumadan, ona göre olup olmadığını tam olarak anlamanın bir yolu yok.

Barış İnce: Sezgi olarak kalır.

Keriman Güldiken: Evet, biz yetişkinler olarak istediğimiz kadar buna karar vermeye çalışalım, neticede kitap bir çocuğa göre olabilir, başka bir çocuğa göre olmayabilir, dediğiniz gibi. Benim büyük oğlum 12 yaşında ama 13-14 yaş bedeninde kıyafetler giyiyor. Ben çıkıp, “Tekstil firmaları yanlış yapıyor,” demiyorum. “Bu kıyafetler benim çocuğuma göre değil,” diyorum. Görelik konusu çok öznel. Edebiyatı buna göre nitelendiremeyiz. Çocuğa görelik, iyilik-kötülük meselesi değil, uygunluk meselesidir. Bir çocuğa uygun olmaması, o kitabı kötü yapmaz. Çocuğa göreliği ben daha çok “biçimde” ararım mesela. Atölyelerimde de örnek olarak verdiğim *Ufaklık* ve *Canavar* diye bir kitap var, Uçanbalık’tan çıkan. Boşanma konusunu işliyor ve mesele çocuğun ağzından anlatılıyor. Aynı hikâye annenin ağzından anlatılsaydı bu bir çocuk kitabı olmazdı. Anlatıcının seçimi bile, çocuğa görelik konusunda belirleyici olabiliyor. Teknik bir şey söylüyorum, bizim asıl bunları düşünmemiz lazım. Oysa sadece çocuğun ne öğrenip ne öğrenmeyeceğine odaklanılıyor, biçim, kurgu, dil gibi edebiyatın temel meseleleri geri plana itiliyor. “Bunu çocuk okursa böyle etkilendir,” deniyor. Çocuğun ne hissedeceğine onun adına karar veriliyor.

Züleyha Ersingün: Etkilensin, hatta çocuk biraz da üzölsün. Bir edebiyat eseri okunurken yaşanan duyguya “müşteri memnuniyeti” gibi bakılamaz ki. Edebiyat duygularını incitmesin ama dünyasını değıştirsın, rahatsız etsin. Hiç değilse tanışsın duygularıyla.

Barış İnce: “Travmatize oldu” deniyor, “tetiklendi”.

Keriman Güldiken: Bir noktadan sonra çocuk roman-tize edilmeye başladı. Çocuğa çok romantik bakmaya başladık ve orada yanıldık bence. “Çocukluk kavramının ne olduğuna karar vermek gerekiyor,” dedim ya. Ben biraz gerçekçi bakan tarafta görüyorum kendimi. “Üzülebilir” diyememe hâli roman-tize etmekten kaynaklanıyor. Çocuğu gerçekçi bir şekilde görmediğimiz zaman yanılmaya başlıyoruz. Ne kadar romantize edersek o kadar

Keriman Güldiken

yanlıyoruz. Mîna Urgan, *Sineklerin Tanrısı* için yazdığı son sözde bunu çok güzel anlatıyor.

Züleyha Ersingün: Üstelik bu korumacı tutumla tüm yaşam deneyimlerini, duygularını sınırlıyoruz. En basit yaşam deneyiminde dahi zorlanan çocuklar var. Sanki bu, yetişkinler yüzünden olmamış gibi birkaç yıl sonra da “Şimdiki çocuklar,” diyerek çocuğu eleştirmeye başlıyoruz. İyi metinler çocuğa büyürken karşısına çıkacak pek çok sorunun provasını yapma fırsatı sunar. Çocuğu koruduğumuzu sanırken yaşam konusundaki donanımlarını eksik bırakıyoruz. Bu bir istismar, çocuk hakları ihlâli. Çarpıcı bir anekdot: İlkokul çağındaki bir çocuk sınıfa giriyor, bakıyor cam açık, öğretmene, “Pencere açık,” diyor. Öğretmen, “Evet temiz hava girsın,” dedikten sonra çocuk, “Ya pencereden düşersem,” diyor. Henüz içeri bile girmeden endişe duyuyor. 7 yıldır hayatta olan bir çocuk nasıl bu hâle gelebilir? Hayatla ilgili her şeyden, açık bir pencereden bile korkar hâle nasıl gelir?

Barış İnce: Fazla korumacılığın sonu... Siz yazar olarak da eğitimci olarak da bu karşılaşmaların içindesiniz. Etkinliklere de katılıyorsunuz. Çocuklar farklı, zor metinlerle karşılaştığında “travmaları oluşuyor” mu, ne deneyimliyorlar?

Züleyha Ersingün: İlkokul öğretmeni olduğum için ben bir çocuğun pek çok ânına tanıklık ediyorum. Okumayı öğretiyorum, sonra çeşitli kitaplarla onların okur olma yolculuğunu izliyorum. Okumak öğrenilen bir şey ya, edebiyat okuryazarlığı da öğrenilen bir şey. Okumayı harfleri birleştirerek öğretiyorsun, edebiyat okuryazarlığını da öğreteceksin. Birlikte o metni okuyacaksınız, tartışacaksınız, görsellere dikkat çekeceksiniz ve doğru yerde doğru soruyu soracaksınız ki çocuk da metin üzerinde farklı şekilde düşünmeye başlasın. Benim çocuklarda dikkatimi çeken şeylerden biri, sadece eğlenceli metinlere, kolay okunan, üzerinde düşünölmeyen metinlere eğilim var. Bunları okumasınlar demiyorum bu arada. Ben de seviyorum o metinleri.

Barış İnce: Hepimiz biraz Tommiks, Teksas. Zagor okuyarak başlamadık mı?

Züleyha Ersingün: Evet ama onların yanında sunacağımız başka şeyler de olmalı. Okumak sadece edilgen bir eylem değil. Zihin, duygular, irade de işin içinde olmalı. Bir metin sadece tiplerden ya da kahramanlardan ibaret olmaz. İçinde “insanlar” olmalı. Okumayı öğrendikleri ilk yıllarda acemi okurların bazı kitaplardan gözü korkabilir. O noktada okumaya çekindiğı şeyleri birlikte okumak, üzerine tartışmak hem işe yarayan hem de çok zevkli bir etkinliktir. Bu sadece öğretmenin bireysel çabasıyla olmamalı kuşkusuz. Kurumsal bir işleyiş olmalı. Okullarda bu kapsayıcılıkta ve çeşitlilikte kütüphaneler olmalı ki her çocuk hem iyi kitaba erişme hem de edebiyat okuryazarlığını öğrenme fırsatı bulsun.

Barış İnce: Bu kitaptan çekinme durumuyla ilgili şunu da düşünüyorum. Son zamanlarda sıkça yapılan bir şey var. Mesela çocuk tabletle, telefonla oynuyor, çok da eğlenceli... İçeriden bağırıyoruz: “Hadi kapat artık, git biraz kitap oku!”

Keriman Güldiken: En fenası...

Barış İnce: O kadar eğlenceli, görsel bir şeyin karşısına konmuş bir sorumluluk, bir ceza gibi...

Keriman Güldiken: Çocuklar kitap okumayı cezayla eşleştirmemeli. “Kitap okuyacağına ders çalış,” denirdi eskiden. Şimdi, “Çok çizgi film izledin, biraz kitap oku,” diyor. Film izlemek eğlenceli, biz de eğleniyoruz izlerken. Bunu biliyoruz. Ama kitap okumanın da eğlenceli olduğunu keşfetmemiş çocuk için bu yönlendirme okumanın bir ceza olarak algılanmasına neden oluyor.

Züleyha Ersingün: Okursan sınavlarda başarılı olursun deniyor mesela... Bu kez de edebiyat ve sınav yan yana geliyor.

Keriman Güldiken: Edebiyat kitapları listeleniyor, seçiliyor eğitim materyali olarak. Kitaplar eğitim malzemesi olarak kullanılsın tabii ama nasıl kullanıldığı çok önemli. Yani, “Sizi buradan sınav yapacağım,” demek mi lazım, yoksa “Hadi bunu tartışalım,” diyerek, çocukların kendilerini ifade etmesine alan açma vesilesi olarak kullanmak mı o kitabı? Ya da “Bakalım 10 dakikada kaç sayfa okuyacaksın,” yerine “Üzöldün galiba burada biraz, neden üzöldün?” mü demeli? Tabii bu sorular da sorgulama hâline

dönüşmemeli. Doğal bir akışta olmalı. Günlük hayatın içerisine sokmayı öğrenmemiz lazım kitabı. Çocuğun evin her yerinde, tuvalette bile kitapla karşılaşması lazım. İlgisiz bir iş yapıyorken, “Aa hatırladın mı, bunu şu kitapta okumuştuk,” diye günlük hayatın içerisinde kitaplara referans vermek çok önemli mesela. Kitabı, edebiyatı, çocuğun hayatının doğal bir parçası hâline getirmek gerekiyor.

Züleyha Ersingün: Ben de kitapları günlük hayatın içine sokma konusunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ancak okullarda tam da bu niyetle yapılan pek çok çalışmanın, bir grup yetişkinin belirlediği kitabın aynı gün aynı saatte birlikte okunması, ardından sınav yapılması gibi, tam tersi bir etki yarattığını gözlemliyorum. Eminim ki çocuk ya da yetişkin her birey okurken seçimlerine karışılmasın, okudukları sorgulanmasın ister. Okumak bir hayal gücü eylemidir, sınava tabi tutulamaz.

Keriman Güldiken: Edebiyat bir sanattır. Çocuğun sa-nattan aldığı hazzı azaltacak ne varsa yapıp, sonra ondan hoşlanmasını bekliyoruz. Sansür, çocuğa göre olsun diyerek güdük bir edebiyat ortaya çıkarmak, hayatta yeri olmayan kitaplar sunmak, o hazzı çocuğun elinden almak aynı zamanda.

Barış İnce: Dünyada bu konuyu nasıl aşıyorlar diye de düşünüyoruz ya da aşamıyorlar mı acaba?

Keriman Güldiken: Amerika’yı biliyorsunuz, yasaklanan kitabın haddi hesabı yok. Birtakım sivil toplum

kuruluşları ses çıkarıyorlar ama pek bir şey yapabildiklerini söylemek mümkün değil. Avrupa’da çocuk yayıncılığı biraz daha özgür. Kuzeye gittikçe biraz daha artıyor özgürlük. Akdeniz’e doğru indikçe sınırlar biraz daha kalınlaşıyor gibi görülüyor. Bizde kantarın topuzu iyice kaçtı. Kantar da olmamalı aslında.

Barış İnce: Kitap seçimlerinde ve okuma alışkanlığında velileri eleştirdik, onların okullara yaptığı baskıyı eleştirdik ama öğretmenler de var. Onlar da artık, “aman laf gelmesin” diye biraz bu konudan kaçınıyor ve liste gelsin, ona göre okutalım diyor sanki. Bu da otoriteyi güçlendiriyor kuşkusuz. Çok iyi edebiyat okuru öğretmenlerimiz de var, bizim zamanımızda da vardı. Farklı görüşe sahip olup iyi edebiyat konusunda nesnel davranan öğretmenlerimiz vardı. Şu an tabii kutuplaşma da var.

Züleyha Ersingün: Öğretmenler toplumsal kamplaşmadan en çok etkilenenlerden. Çocuklara metin seçerken, “Ne uygun görüldüyse onu alırsız,” diyen bir grup var. Ne okutacağı konusunda hiçbir fikri olmayan, kendisi okumayan, çocukların okuduğuyla ilgilenmeyen bir grup var. Elbette canla başla çocuklara edebiyat okuryazarlığı aşılama çalışsan, öğrencilerine iyi metinler okuttuğu için bedel ödeyen, ceza alan öğretmenler var. Bazı öğretmenlerin de veliler gibi hassasiyetleri var. Okulu, öğretmenleri eleştiren bir metni okutmak istemiyorlar mesela.

Barış İnce: O zaman son olarak kendimize dönüp bakalım yazarlar olarak. Siz bir metni kaleme alırken otosansür uyguladınız mı? “Bu da olmaz, tepki görür,” dediniz mi?

Züleyha Ersingün: Bir çocuğa var olduğu hâliyle yeterli, sevilesi ve değerli olduğunu hissettirmek için yazmak benim temel motivasyonum. Bunun için de bir gölgesi (kusuru, eksiği, karanlığı) olmasının normal olduğu vurgusuna dikkat etmeye çalışıyorum. Elbette yazmanın kibirini seyreletmek için metne sorular soruyorum ama metne sansür uygulayıp çekiştirmemeye dikkat ediyorum. Otosansür diyebilir miyiz bilmem ama anlatmak istediğim pek çok şeyi henüz anlatmadım. Elimden geldiğince kapsayıcı olmaya dikkat ediyorum ancak henüz yazmak isteyip yazmadığım -yazamadığım- pek çok metin var.

Barış İnce: Size de son olarak şunu sorayım. Editörlük zor bir meslek... Yazarla muhatapız, okurla ve çevresiyle muhatapız, metinle muhatapız. Otoritelerle de... Sizin bu anlamda müdahaleci olduğunuzu hissettiğiniz anlar oldu mu?

Keriman Güldiken: Müdahale etmiyoruz aslında. Editörün işi müdahale etmek değil. Biz yazara önermekle,

düşüncemizi aktarmakla mükellefiz. Tüm olasılıkları göz önünde bulundurmamız ve bunu yazarla paylaşmamız gerekiyor. Sonra “Ama sen beni bu konuda uyarmadın,” da denebiliyor çünkü. Ya da “Hadi yazar görmedi, editör de mi görmedi?” deniyor. Ama kitap yazarındır ve nihai olarak ne yapacağına yazar karar verir. Ancak bence otosansürün kökleri artık çok derinlere inmiş durumda. Son yıllarda dosyalar genelde filtrelenmiş olarak geliyor. Bunu bilmemin imkânı yok tabii, sadece tahmin ediyorum.

Barış İnce: Bu filtreyi neden uyguluyorlar sizce?

Keriman Güldiken: “Temiz bir metin” gönderirsem yayımlanma ihtimali artar diye düşünülüyor olabilir. En baştaki endişe bu bence. Haksız bir endişe de değil çünkü yayınevlerinin de endişeleri var. Olumsuz eleştiri alma korkusu da olabilir. Ama bu, kitap yayımlandıktan sonra sorumluluğu yayıneviyle paylaşılacak bir durum olduğundan daha ikincil. Herkes endişeli anlayacağınız. Bütün bu endişelere edebiyatı kurban etmemek gerekiyor tabii. Ona sahip çıkmamız lazım. Edebiyata sahip çıkmak demek, nitelikli edebiyatın yazılmaya, yayımlanmaya devam etmesi demek. Okurun bu kitapların arkasında durması demek. Bunun için yazarın özgür olması, yayınevlerinin varlıklarını sürdürebilmesi, okurun seçme hakkının olması gerekiyor. Ancak çok şiddetli bir dolu yağıyor yukarıdan. Çocuk kitaplarının doludan zarar görmeden çıkması için herkesin şemsiyenin sapını tutması gerek.

Züleyha Ersingün: Çocukların hiç olmadığı kadar ihtiyacı var edebiyata. Dijital araçların, oyunların ve sanal dünyanın pompaladığı her an uyarılmış ve tetikte olma hâli o kadar yalnızlaştırıyor ve yoruyor ki onları. Bir apartman dairesinde, yetişkinlerle, onların öncelikleri ve kaygılarıyla yaşayan, çocuk olma hakkı elinden alınan, kendisine yapılandırılmamış tek bir alan bile bırakılmayan, sokakta oyun oynayamayan çocukların edebiyata ihtiyacı var.

Keriman Güldiken: Çocuğa görelilik meselesi orada karışıyor. Sosyal medya platformları çocuğa göre kurgulanıyor mesela. Tasarım, algoritma, içeriklerin seçimi, her şey çocuğa göre. Ama bağımlılık, depresyon, kaygı yaratıyor. Şimdi çocuğa görelilik ne oldu? Çocuğa göreliliğin kötü niyetli kullanımı çocuğu mutlu etmiyor.

Barış İnce: O zaman, iyi edebiyat mutluluktur diyelim. ■

YETİŞKİN YAZARLARINDAN ÇOCUK EDEBİYATINA BİR BAKIŞ

Hangi edebiyat çocuğa göre?

“Çocuğa görelik” tartışması, sansür ve otosansür yepyeni bir evreye geçerken, bugün yetişkin alanında eserler veren ödüllü yazarlar, senaristler, çevirmenler kendi çocukluklarındaki okuma deneyimlerine nasıl bakıyor? Edebiyatla kurdukları bağ nasıldı, okuduklarından kötü etkilendiler mi?

İyiKitap’ın bu sayısı için birer yazı kaleme alan Erendiz Atasü, Sevin Okay, Ethem Baran ve Murat Uyrkulak, farklı açılardan çocuğun kurmacayla ilişkisini değerlendirdi. Yazarlar, çocukluklarında okudukları metinlerin kendileri için ifade ettiği anlamı aktarırken, çocuğun edebî metinle kurduğu bağı da tartıştılar.

Kurmaca / Hayat / Çocukluk

Erendiz Atasü
Yazar

Ne demiş Edip Cansever, “Gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk/ Hiçbir yere gitmiyor.”

Gerçekten de ömrümüz yetişkin çağımızda, çocukken aldığımız etkilerin, yaraların izin verdiği ölçüde gelişip gövrebiliyor ancak. Peki bu etkiler arasında o dönemde okuduğumuz kitapların, izlediğimiz film vs.’nin payı ne ölçüde?

Kendi çocukluğumu, ergenliğimi düşünüyorum, 1950’lerin sonu ile 1960’ların başına rastlayan okul çocuğu çağımı. Okuma yazmayı söker sökmez kitaplar hayatıma girmişti. Annem ve babam sık sık bana kitap alırlardı. Ayrıca *Doğan Kardeş* dergileri vardı, o dönemin okur-yazar çocuklarının baş dostu. Değerli yazarımız Gültan Dayıoğlu’nun başını çektiği, bir çığır gibi büyüyecek olan “çocuk edebiyatı” dönemi henüz başlamamış; ne *Ayşecik* var ortada ne *Cin Ali*. Sözlü edebiyatın masalları dışında edebiyatımız bu açıdan zengin değildi. Annemle babam kültür insanlarıydı, bu açığı kapatmak için bana, *Dede Korkut Hikâyeleri*’nin çocuklar düşünülerek yazıya geçirilmiş bir çeşitlemesini almışlardı. O hikâyelerden bende kalan, erkeklerin kahramanlıklarındansa kadınların gücü

ve direnci oldu. Onun dışında okuduklarım, dünya çocuk edebiyatının dilimize çevrilmiş yapıtlarıydı: *Pollyanna*, *Tom Sawyer* vs. gibi... Ve tabii *Andersen'in Masalları*.

Hâlâ yapılıyor mu bilmiyorum, o yıllarda dünya edebiyatının önemli romanları, örnekse *Robinson Crusoe*, *Gulliver'in Seyahatları* ve/veya böyle temel edebiyat yapıtlarındaki başkarakterlerin çocukluk çağını anlatan kısımları, çocuk okurlar için basitleştirilerek ayrı kitaplar hâlinde basılırdı.

Mesela Charles Dickens'in ünlü *David Copperfield*'i. Ergenliğe geldiğimde, çoktan Reşat Nuri'lere, Halide Edip'lere yükselmişti dersim, Hugo'nun *Sefiller*'ine.

Evimiz kitap doluydu, kardeşiz bir çocuktum ve kitaplar benim kardeşim olmuştu. Bütün yalnız çocuklar gibi hayal gücüm hayli gelişmişti. Okuduklarım haftalarca, bazen aylarca hayal dünyamda yankılanırdı.

Geriye bakınca şunu görüyorum. Kitaplardaki maceralardansa, kişiler ve ilişkiler uğraştırıyordu zihnimi. *Tom Sawyer*'ı hiç beğenmemiştim mesela. Oysa Çalıkuşu Feride ile Kâmrân'ın aşkı ve Feride'nin aşk ıstırabı, Feride ve Munise arasındaki ana-kız ilişkisi, Munise'nin küçük yaşta ölümü, Feride'nin acısı ve yalnızlığı derinden etkiliyordu beni.

Bugün şunu kesinlikle söyleyebilirim: Kişiliğim doğrultusunda etkileniyordum. Kişiliğimde olmayan bir ögeye rastlayınca, ondan hoşlanmıyor ve etkisine kapılmıyordum. Tom Sawyer karakterinin yaramazlıkları ya da Robinson Crusoe'nun yardımcısı Cuma ile arasındaki efendi köle ilişkisi ya da vahşi doğadaki mücadele beni ilgilendirmiyor, zihnimde fazlaca iz bırakmıyordu. Okuduklarımda bende etkisi, köklü bir edebiyat sevgisi yaratmak ve içimde gizlenmiş yazarın yıllar sonra gün ışığına çıkışını kolaylaştıracak kapsamlı bir edebiyat birikimi sağlamaktan ibaretti.

Elbette sürekli olarak gerçek edebiyatın okuru olmak (boş zamanları doldurmak için kotarılmış yazılı materyal-den söz etmiyorum) kişiye bir olgunluk, geniş bir görüş sağlayacak, onun diğer kişileri ve olayları değerlendiren dar kalıplara tıkulmasını engelleyecektir.

Peki kişiliğimizi oluşturan başat etmen nedir, diye sorarsak, genetik özellikler, hayatın ilk yıllarındaki tesadüfler, ve en önemlisi içine doğduğumuz ailedir, derim. Olgun çağın bilinciyle geriye baktığımda, kişiliğimi oluşturan etkileri aileden aldığımı, okuduklarımda düşünce ve davranışlarıma etkisinin ise aileden aldıklarımın etkileriyle güçlenip zayıfladığını görebiliyorum.

Kanımcı, gerçeklik her zaman kurmacadan güçlüdür. Kimi araştırmalar da bu doğrultuda; şiddete uzak hayatlardan gelen çocuklarda, kurmaca şiddetin pek bir etkisi olmuyor, der bu araştırmalar. Hatta her insanda bulunan ve kendini koruma güdüsünden kaynaklanan doğal şiddeti doyurarak izleyiciyi ya da okuru büsbütün sakinleştirdikleri doğrultusunda da görüşler var.

***

Çocukluğumda ve ilk gençliğimde okuduğum metinler ya da izlediğim çocuk animasyonları elbette iyiliği, yardımseverliği yüceltıyor, kötülüğü ayıplıyordu; ancak kötülükten arınmış pespembe bir dünya yaratmıyordu. Deli Dumrul'u düşünelim, anası babası bile onu yüz üstü bırakır. Külkedisi'nin cadı üvey annesi, Andersen'in soğukta donup ölen "kibritçi kızı", Pamuk Prenses'in üvey annesi... Hayat bütün acımasızlığıyla karşımızdadır. Ancak sonuçta iyilik kazanır; kazanmak zorundadır, aksi hâlde dünya insan hayatına uygun bir yer olmaktan çıkacaktır. Hayatın tozpembe bir çeşitlemesini masallarla yaratmak çocuğa iyilik değildir, onu aldatmaktır.

***

Değindiğim dönemde, yani çocukluğumda ve ergenlik çağımda aile fertlerinin birbiriyle ilişkileri canlıydı. Bu ilişkiler belki fazlaca otoriter, hayli pederşahi idi ve dayanışma ve sorumluluk üstüne temellenmişti. Evet çoğu ailede, dayanışma ve sorumluluk gücünün işine yarıyor ve zayıf eziliyordu. Bu hayatın idealize edilecek bir yanı yoktu, bana kalırsa. Gerçekten de eleştiriye muhtaçtı. Ancak çocuğun kafasına çok önemli iki izlenim yerleşiyordu: İhtiyarlar henüz çekirdek aileden dışlanmamıştı ve hayat, kuşaktan kuşağa aktarılan bir akıştı! Ne bir kuşak ne bir insan dünya üstünde tek başına hayatta ve ayakta kalabilirdi. Ve ne de roman var olabilirdi, kişisel ilişkilerde sorunlar olmasaydı!

Bu çok önemli bilgiler bugün unutuldu. Evet, aile kurumu eleştiriye muhtaçtı ve insanlık bu eleştiriye bir biçimde yapıyordu, yapacaktı... Ancak kapitalizmin emrine girmiş büyük ve aceleci teknolojik gelişme yakın ilişkilere müdahale ederek insan tekinin doğayı ve toplumu kavrayışını âdeta bozdu! Özgürlük adı altında sahte bir özgürlük vaat etti bireye, bireyi müşteriye, insanı üreten değil tüketen bir canlıya, insani faaliyeti tüketime, özgürlüğü satın almaya indirgedi.

Evinde şiddet görmeyen bir çocuğun, televizyonda gördüğü şiddeti benimseyeceğini hiç sanmıyorum; sanal şiddet ona yabancı gelecek, ilgisini çekmeyecektir. Bu dizileri ya da her ne ise, filmleri, oyunları reddedecektir.

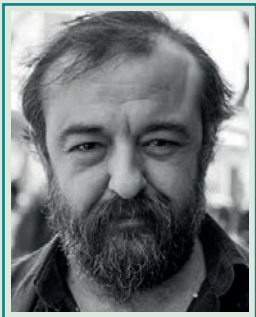
Peki yakın ilişkilerin deyim yerindeyse boş kalıplara döndüğü, aile bireylerinin ekranlara kilitlenmiş hâlde aynı mekânda ayrı yaşamlar sürdüğü bir ortamda sanal etkilene nasıl olur, diye düşünelim... Gerçekle kurmacayı, gerçek ilişkiler ile sanal dünyayı, bir cisim ile gölgesine benzetirsek, cisim içeriğinden boşalmışsa, bu boş kabuk ile gölgesi nasıl bir bileşke oluşturur? Zihni ve duyguları bomboş birisi mi çıkar ortaya?!

Kanımcıca bizim şimdi ülkemizde yaşadığımız süreç, şiddet, öfke, yalan, çıkar, acımasızlık, utanmazlık ve suç üstüne kurulu hayat ilişkileri ile yani günümüz gerçekliği ile, sanal ortamdaki vurdu mu yer vurur, beli tabancalı pos bıyıklı haydutların çıkardığı kuru gürültü arasına sıkışmış ergenlerin duygularının sağırlaşmasıdır; ve bu sağır varlıklar kaynayan kanlarının da etkisiyle ve kendi iradeleriyle zulüm eylemlerinin faili olmaktadır.

“İrade”nin altını çiziyorum, çünkü eylemler âni bir duygu patlamasının sonucu olarak yaşanmıyor; ince ince planlanıyor!

Yeni bir aile ile yepyeni bir durumla ve ne çocuk ne yetişkin diyebileceğimiz, hatta ne de ergen kategorisine katabileceğimiz yeni bir insan tipiyle karşı karşıyayız!

Bugün yazıyorsak, çocukluğumuzda okuduğumuz kitaplar sayesinde

Murat Uyrakulak
Yazar

Çocukluktan, hamlıktan, ergenlikten kurtulamamış, boş mevzular içinde debelenen, karanlıkta tangırdayıp savrulan insanlarla dolu bir gelecek inşa etmek istiyorlar. Bencillikle-kötülükle sakatlanmış, aptallıkla malul, korkuyla sinmiş bir halk istiyorlar. Bunun için de o halkın çocuklarını, gençlerini hedef

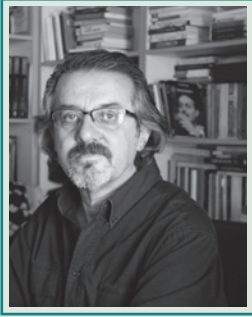
belliyorlar. Birey olabilmış, hakkını savunabilen, empati kurabilen, iyiyi kötüden ayırt edebilen yetişkinler hâline gelmeleri işlerine gelmiyor.

Üç çocuk teranesinin biçtiği roller belli: Fabrikada çalışacak işçi, cephede savaşacak asker, evde doğuracak kadın! Onlara bir lokma ekmek için haysiyetini gömecek köle orduları lazım. Hayalî bir devri saadetten, uydurma bir haşmetli maziden riyakâr bir ahlâkın payandalarını devşirmeye çalışıyorlar. En büyük düşmanları ise hayat, hakikat ve buna dair, insana dair hikâyeler.

Birileri hassasiyetlerden söz etmeye, yerli-milli diye sayıklamaya, vatan millet sakarya diye yırtınmaya başlamışsa bilin ki orada bir dalavere vardır, gizlenen suçlar vardır. Hassasiyetlere saygı göstermeme ithamı, insanların aklıyla alay etmektir. Edebiyatın asırlara dayanan tecrübelerini, bilimsel, pedagojik birikimini bilmezden gelmektir. Küçük Prenslerle, Küçük Kara Balıklarla, Şeker Portakallarıyla, harikalar diyarındaki Alicelerle açılıp genişleyen enternasyonal bir hikâyenin bugünlerde nasıl devam edeceğini-etmesi gerektiğini görmek, anlamak için müneccim olmaya gerek yok.

Medeniyete, demokrasiye, insanlığa karşı dört bir koldan yürütülen saldırının bir parçası bu da. Direnmek, en başta biz edebiyatçıların boynunun borcu. Çünkü bugün yazıyorsak, çocukluğumuzda okuduğumuz kitaplar sayesinde.

Kötü edebiyat, edebiyat olamadığı için kötüdür

Ethem Baran
Yazar

Başıma gelen bir olayı aktarmakla başlayım söze. Davet edildiğimde okullara giderim; yazma heveslisi, bir kişi de olsa bir öğrencinin kalbinde, beyninde küçücük bir iz bırakabilme umuduyla yaparım bunu. Son zamanlarda bu durum değişmeye başladı. Benim gibi yazarları daha az çağırmaya, bundan çekinmeye başladılar. Yine de

bir öğretmen arkadaşımız beni davet etti; *Döngel Dünya'yı* öğrenciler okuyacak, sonra birlikte konuşacaktık. Aradan kısa zaman geçti, öğretmen arkadaş aradı, kitabı değiştirip değiştiremeyeceğimizi sorarak başka bir kitabımı önermemi istedi. Nedenini sorunca müdür beyin bu kitabı uygun bulmadığını ifade etti. Uygun olmayanın ne olduğunu ben ısrar edince söylemek zorunda kaldı. “Cıncık Oğlan” adlı öykü sakıncalıymış. O öyküde pavyona peruk götürüp teslim eden bir çırak anlatılıyordu. Pavyonun nasıl bir yer olduğu bile söylenmiyordu metinde. Müdür beyin, “cıncık” ve “oğlan” kelimelerine takıldığı, kitabı -elbette ki- okumadığı, sadece içindekiler kısmına bakarak bu yargıya vardığı açıktı. Müdürün kendi kafasına uygun bir yazarı davet etmesini söyleyerek konuşmayı sonlandırdım.

“Kötü” ya da “sakıncalı” kavramlarına bakış içinden çıkılmaz bir hâl aldı artık. Kurmacaya bakışı da doğrudan etkileyen bir yaklaşım bu. Bir anlamda onu da değersizleştirme provaları.

Ben okuryazar olmayan bir ailede büyüdüm. Kitaplara neredeyse kutsallık atfedilen bir çevrede. Elime ne geçerse okudum. Bana kötülük aşılayan hiçbir kitaba rastlamadım. Kitaplar hiçbir zaman hayat kadar kötü olamaz çünkü. Benim kuşağım çok iyi bilir, Kemalettin Tuğcu’nun “acı dolu, travmatik” hikâyelerini okumayanımız yoktur.

Okuduklarımızı ailelerimiz denetlemezdi. Buna rağmen eline silah alıp okul tarayanımız da yoktu. Biz, ortaokul yıllarında Yaşar Kemal’i de Orhan Kemal’i de; Zola, Balzac, Hugo, Dostoyevski gibi klasikleri de okuyup bitirmiştik. Yeni kuşaklara o yaşlarda bu yazarlar ve kitapları “ağır” geliyor artık. Elbette “hayat değişti,” yaşama biçimleri farklılaştı, teknoloji her şeyin önüne geçti. Yazılı kültür gerilerken şiddet tam tersine artmaya başladı. Artan şiddeti, egemen hâle gelen kötülüğü edebiyat metinlerinde değil başka yerlerde aramak gerektiği kanısındayım. Edebiyat metinleri “kutsal metinler” değildir. Arkasında sanatsal duyarlılığı olan, estetiğe önem veren ve her şeyden önce özgür düşünceye inanan bir yazar vardır. Hayatın içinde ne kadar ve ne ölçüde “kötü” ve “kötülük” varsa edebiyatta o kadar vardır, bunların yazıya yansımaması söz konusu olamaz. Metne müdahale edebiyatın sınırlarını aşamaz; yazarın öngörüsünün, yeteneğinin ve sanat anlayışının dışına taşamaz. Edebiyat sadece kendisidir; edebiyat edebiyattır. Onu başka inançların, eğilimlerin, yaklaşımların çemberine almamak gerekir. Kötü edebiyat, içinde küfür, argo, cinsellik, şiddet vb. olduğu için kötü değildir; kötü edebiyat, edebiyat olamadığı için kötüdür.

Çocuklar, büyüklerin ‘iyi’ bulduğu kitaplardan da hoşlanır

Sevin Okyay
Çevirmen, Yazar

Küçük yaştan beri çok okuyan, hediye olarak kitap alınmasından mutluluk duyan bir çocuktum. Okumayı çok seven, iyi kitapların her yaştaki okurlara iyilik getireceğine inanan bir annem vardı. Okuma yazma öğrenene kadar bütün kitaplarını bana o okudu. Gene de, okula gidince hepsini baştan

kendim okudum. On yaşıma kadar tek çocuktum. Arada sokağa çıkıp oynasam da, esas arkadaşlarım okuduğum kitapların kahramanlarıydı. Bir tanesi, *Küçük Kadınlar*'ın kendime örnek aldığım Jo'suydu. İdealim ise, kendi adıyla anılan oyundan Cyrano de Bergerac. Büyüyünce onun yamağı olmak isterdim. Olmadı ama... *Pal Sokağı Çocukları*'nın Nemeçek'i, küçük terzinin o sarışın küçücük oğlu ise, hiç aklımdan çıkmayan bir karakterdir: Gerçek bir kahraman! Unutmadığım bir diğer karakter ise aynı kitaptan 'karşı' grubun reisi Feri Ats olmuştu. Harry ile geç tanıştım. Gene de serinin sonuna kadar 'kötü' sayılan bir karakterin, Snape'in, aslında 'bizden' olduğuna iman etmiştim.

Fantastik edebiyata elbette masallarla başladım. Sadece yabancıları değil, Eflatun Cem Güney'in karakterlerini ve masallarını da çok severdim. Fantastik merakım büyüyünce de geçmedi. Sanıldığı gibi bu "palavra" kahramanlara merak salarak 'iyi' kitapları okumayı da unutmadım. Çünkü zaten fantastyada da şaşılacak kadar çok iyi kitap örneği vardır. Bir yazımda şöyle demiştim: "Hayal gücünün önemini kimse çocuklardan iyi bilemez. Çocuklar,

masalları, sıra dışı hikâyeleri, bütün Jules Verne'leri, Harry Potter'ları, bilumum çizgi romanları kıllarını kıpırdatmadan okurlar. Hiç rahatsız olmazlar, aksine keyiflenirler ve hatta o maceralara birinci elden katılırlar. Hem, Süpermen'i uçarken henüz görmemiş olsak da, kim bizi onun var olmadığına inandırabilir? Kendi payıma, büyücülerle cadıları, Muggle'lardan (büyü dışı insanlardan) daha gerçek ve inanılır buluyorum." Motosikletleri ve köpekleri Sultan'la dünyayı dolaşan Jano ve Yanık de (on ciltlik *İki Çocuğun Devriâlemi*) unutulmaz çocukluk kahramanlarıdır. Yıllardır kaybolmuş olan kimi ciltlerini bugün de bulup almaya çalışıyorum.

Ama çocuklar, fantastyaya bir yana, büyüklerin de 'iyi' bulduğu kitaplardan da hoşlanırlar. Onların kahramanları aklarımdan çıkmaz. *Yeşil Yıllar*'ın örnek çocuğu Gavin'in başına gelen tren kazası aklımdan çıkmaz. Çünkü çocuklar hepsinin kadrini-kıymetini bilir. Şimdilerde en hoşuma giden, içimi ısıtan şey, onların artık eskiden olduğu gibi annelerinin elini tutup onun uygun bulduğu kitapları almaktansa, kitap fuarlarında yanlarındaki büyüklerden önde gidip, istedikleri kitapları kendilerinin seçmesi oluyor. ■

İKİ YAZAR İKİ GÖRÜŞ

Çocuk edebiyatı, “cıs” konulara nasıl değinir?

Hassas konuları işleyen yazarlar; toplum baskısı, sansür, otosansür kısılcasında neler yaşıyor? Çocuk edebiyatının iki önemli ismi Hanzade Servi ve Fatih Erdoğan, bu konuda bir buçuk saate yakın sohbet edip *İyi Kitap* için kayıt aldılar. Servi'nin lezzetli giriş yazısıyla yayımlanan bu söyleşiyi okurlarımızla buluşturmadan mutluluk duyuyoruz. Söyleşinin tamamını internet sitemizden okuyabilirsiniz.

Hani sosyal medyada bir akım vardı. Çocukları telefonun karşısına oturtuyorlar ve “Ben odadan çıktıktan sonra, bildiğin kötü sözcükleri söyle,” diyorlardı. Beni, “Çocuk kitaplarına gelen linçlerle ilgili konu; yazarların kalemindeki otosansürden bahset ve çocuğa göreliği anlat,” diye bir odaya koyup sekiz yüz yıl sonra dönseler, iskeletimi hâlâ konuşurken bulabilirler. O kadar doluyum. Üstelik bu doğaüstü durumu, bir çocuk kitabında işleyemezler bile. Çünkü... Evet, konuşan iskelet. Cıs! (Sekiz yüz yıl sonra bile bunun “cıs” olacağını düşünmem, sanırım doluluğum hakkında ufak da olsa bir fikir verebilir.)

Bu konuları Fatih Erdoğan’la birlikte masaya yatırmamız istendiğinde, çok heyecanlandım. Soracağım şeyler,

anlatmam gerekenler, hiçbir noktayı atlamamak için alınan harıl harıl notlar...

Dertli ama umutlu, yılgın ama vazgeçmemiş; her yönden ufuk açıcı, sanatı sahiplenen, gerektiğinde iğneyi kendine de batırmayı bilen; bilgi ve tecrübe dolu; kâh sitemli kâh haklı, ama hep anlamaya çalışan; illaki hüznü ve kaçınılmaz olarak kahkaha dolu bir sohbet... İki dostun dertleşmesi de diyebiliriz, çocuk edebiyatına ışık tutacak, yarı şaka yarı ciddi bir tarihî belge de...

O zaman buyurun, neredeyse bir buçuk saatlik sohbetimizi, kapınızın önüne bırakıyoruz.

Hanzade Servi

Hanzade Servi: Merhaba. Bugün burada, dünyayı kurtarmak üzere toplandık. En azından çocuk edebiyatı dünyasının, kendi payımıza düştüğü kadarını kurtarmaya çalışacağız. Henüz farkında değilsiniz ama karşınızda Fatih Erdoğan oturuyor. Oturmuyor da olabilir. Hava çok sıcak. Bu sebeple serap görüyor olma ihtimalimi de cepte tutuyorum. Hatta Fatih Erdoğan diye biri hiç yokmuş, değil mi? Sen benim hayalî arkadaşımışsın. Filmin sonunda bu ortaya çıkıyormuş.

Fatih Erdoğan: Bir an ben de kendi varlığımdan şüphe ettim.

Hanzade Servi: Ben önce, nelerden bahsedeceğiz, şöyle bir konuları toparlamak istiyorum. Çocuk kitaplarına yönelen linçler. Son yıllarda çok fazla karşılaşıyoruz. Yazarların yazarken kendilerini, bu konuyla ilgili olarak nasıl hissettiği... Kalemlerine otosansür uygulayıp uygulamadıkları... Hassasiyetlerin nereye kadar gözetilmesi gerektiği... Çocuk edebiyatının asıl amacının ne olduğu... Çocuk kitaplarında bu olmamalı, şu olmamalı dayatması... Ve tabii ki geçmiş ve bugünün, bu yönden bir karşılaştırması... Çünkü çok şey değişti.

Senin ilk kitabın, 1980 yılında çıktı. Ben iki yaşındaydım. Neredeyse elli yıl öncesinden bahsediyoruz. Seni buraya, ne kadar yaşlı olduğumuzu fark etmen için çağırmışız gibi oldu. Zaten yaşıyız; bunu herkes biliyor. Biz yaşlanırken, çocuk edebiyatında da çok şey değişti. Kitaplar değişti, okurlar değişti. Eskiden mi daha iyiydi, şimdi mi daha iyi? Ne oluyor? Biz nereye gidiyoruz? Bir karşılaştırma ile başlayalım. Sonra hepsini tek tek açacağız.

Fatih Erdoğan: Binlerce gün konuşsak yetmez. Kendimizi ve çocuk edebiyatını çok önemseyeceğim için söylemiyorum. Sıraladığın konu başlıkları derin ve bazıları çözümsüz. Bugünün sonunda da bir şey çözeceğimizi iddia etmemeliyiz zaten. Ama tabii ki konuşmalıyız. Mesela linçler dedin. Sert bir tanım, ama yaşadığımız bazı şeyler bu tabiri hak ediyor. Sadece çocuk edebiyatçıları yaşamıyor bunu. Sanatın her alanına yayılmış, genel bir durum. Otosansür ise kadim zamanlardan beri gündemde olan bir konu.

Çocuk edebiyatının bir amacı olmalı mı? Yazarın bir bakıma içini dökmesi dışında bir amaç ne olabilir? Çocuk edebiyatında ne olmalı, ne olmamalı? Sorunun kuruluş biçimi bile dayatma. Mesela ömrünüzü verirsiniz. Okullar okumuş, binlerce şişe mürekkep yalamış olabilirsiniz. Ama kitap okumayan; çocuğunun kitap okuması gerektiğini öğrendiği için kitabın kapağını ilk kez açan bir anne veya baba, çatık kaşlarını gerdire gerdire, çocuk kitaplarında neyin olması veya olmaması gerektiğini size öğretebilir. Kendi adıma kırk altı yıldır çocuk yayıncılığının

içindeyim. Değişen birçok şey var ama temelde altını çizmek istediğim bir değişim var, çok önemli. Tanzimat'tan itibaren -tanzimat deyince korkmayın, çok uzun bir şey söylemeyeceğim- gelişen ve cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte yeni harfli kitapların devreye girdiği dönemde, çocuk edebiyatı kaçınılmaz olarak eğitimin bir parçasıydı. Yeni bir cumhuriyet kurulmuştu. Toplumun şekillendirilmesi gerekiyordu ve bütün kitaplar bu amacı güdüyordu. Bu gelenek, 1970'li yılların sonuna kadar pek de sorgulanmadı. 'Öğretmen yazar' kavramı çok kabul görmüş bir şeydi.

Sonunda çocuk edebiyatı ve çocuk yayıncılığı, kendi içinde bir birikim oluşturdu. Mayalı bir hamur gibi sessiz kaldı önce; sonra patladı. Ama bu sürecin ilk on yılı, aslında senin de doğduğun 1970'li yıllar.

UNICEF, 1979 yılını Dünya Çocuk Yılı ilan etti ve çok şey değişti. Rahmetli Erdal Öz bizzat anlatmıştı. Bana, yetişkin yazarlara; Yaşar Kemal, Orhan Kemal gibi birçok yazara... "Abi, çocuk kitabı yaz. 1979 yılı çocuk yılı. Çok kitap satacağız." Bu, olumlu bir sonuç getirdi. Çünkü nicelik olarak kitap sayısı -çocuklara yönelik kitap sayısı- arttı. Yayıncılar, verimli bir eylem içine girdiler. 1980'li yıllarda darbe sonrası biraz kesinti olduysa da yeniden bir kıvılcıktanma oluştu.

Asıl söylemek istediğim şu: Kitabın kullanımı, tüketimi veya çocuğa sunulması sürecinde egemen olan öğretimci. Yani eğitimci. Okul kitabı, ders kitaplarıyla birlikte yürüdü. Ben hatırlarım, o sıralarda okul öncesi çocuklara yönelik bir kitap çıkardığımızda veya hediye ettiğimizde bir arkadaşımıza, birkaç gün sonra "Çocuk beğendi mi kitabı?" diye sorardık. "Yok daha vermedim; okula başlayınca vereceğim," derlerdi. Yani okulla başladı çocuk kitabı. Dolayısıyla böyle bir dönemde çocukların kitaplarını anne babaların okumasına da gerek duyulmazdı. Zurnanın zırt dediği yer burası zaten.

Bugün yetişkinlerin çocuk kitaplarımızı okumaya başlamaları, bir kazanım aslında. Tabii konuşacağız, bunun artıları var, eksileri var. Bu okurların, yani anne babaların, edebiyat nosyonu ile donatılmamış olduğu durumlarda biz yazarlar bazen üzülüyoruz. Sorun da buradan kaynaklanıyor. Galiba biraz bunu eşleeyeceğiz şimdi.

Hanzade Servi: Evet, asıl amacımız o zaten. Bazen fazla üzülebiliyoruz çünkü. Ben kendi tarafımdan, şöyle devam edeyim. Benim ilk kitabım 2009'da çıktı. 2009'dan beri çocuk edebiyatının içindeyim. İlk kitaplarımı yazdığım yıllarda, hiçbir zaman "Böyle yazarsam şöyle derler mi, bu cümleyi nasıl algırlarlar?" gibi bir düşüncem olmadı. Bir otokontrol vardı elbette, ama buna otosansür diyemeyiz diye düşünüyorum. Çok ağır bir şiddet sahnesi zaten

yazmayız. Ya da bel altı bir küfür zaten yazmayız. Bunun bilincindeyiz. Ama eskiden ben bir kitabı yazarken, satır satır, “Şuraya eleştiri gelir mi, burası linç yer mi?” gibi bir şey hiç düşünmüyordum. Aklıma bile gelmiyordu. Bugünlerde ise bir evrim geçirdim. Kitapların resimlerine bile o kafayla bakmaya başladım. Bir kitabım resimleniyor, resimler geliyor. Ben hepsini çok beğeniyorum, ama sonra o resimlere başka kafalarla da bakıyorum. Şöyle diyebilirler, böyle bir eleştiri gelebilir diye. Üçüncü gözüm açıldı. Ve biraz abartmaya da başladım. Otosansür kafasına girdiğimi, ben hissediyorum açıkçası. Bir kısıtlanma gibi. Ve çocuk edebiyatı için bence en tehlikeli şey, bir yazarın böyle hissetmesi. Çünkü çocuk edebiyatı, çocukların hayal dünyasını ve empati gücünü geliştirmek için var. Çocuk edebiyatının amacının ne olduğuna gelmek istiyorum. Sen kırk altı yıldır ne yapıyorsun? Ne yaptığını hissediyorsun? Sence yazarlar ne yapıyor? Biz bu işin neresindeyiz? Biraz daha derine girelim istiyorum. Sen de yazarken benim az önce dediğim gibi hissediyor musun mesela? O otosansür senin kafana da girdi mi?

Fatih Erdoğan: Evet, otosansür iki türlü giriyor. Bazen farkında olarak, bilinçli olarak otosansür uyguluyoruz. Bazen aslında farkında olmuyoruz. Çünkü o yerleşmiş oluyor içimize. Bilinçsiz bir şekilde zaten otosansür uyguluyoruz. Ben de söylüyorum, yani kitaplarda ana avrat dümdüz gidelim demiyoruz hiçbir şekilde. Zaten bunu yapmayız. Kaldı ki diyelim ölçüyü şaşırdınız; editöryal mekanizmalar içinde zaten ehlileştirilir. Ehlileştirmeyi olumsuz anlamda söylemiyorum.

Söylediklerin içinde en önemli bulduğum cümle, hepsi önemliydi, ama en önemlisi, “Biz hikâye anlatırız” cümlesi. Tam da bu. Bir yazarın, edebiyatın, eğlenceli bir hikâye anlatmak dışında bir amacı olamaz. Hep çocuk edebiyatının amacı deyip duruyoruz ya? Olamaz böyle bir amaç. Varsa, işte o da eğlenceli bir hikâye anlatmak.

Şu denilebilir: Yazarın bir fikri var, bir düşüncesi var, okuruna benimsetmek istediği bir bakış açısı var. Olamaz mı? Olabilir. Kendisi dışında, ne yaparsa yapsın, bu zaten vardır. Ama kural şu: Eğlenceli olmak zorundadır. Yetişkin bir okur, biz yetişkinler diyelim, her şeyi okuyabiliriz. Yani adam Nobel almıştır. Nobel almış bir yazarı okumak istiyoruz. Dost meclislerinde ‘ben o kitabı okudum’ demek isteyebiliriz. Dolayısıyla, sevmesek bile bir kitabı okuyabiliriz. Öyle sessiz, sıkıcıdır, fakat ‘bu yapıtlardan biri, okumam lazım’ deriz. Okuruz. Çocuklar için bu geçerli değil. Çocuklar sadece tek bir durumda okur. İkinci bir şeyi yok. Eğlenceliyse okur. Doğal okumaktan söz ediyorum. Yani ödev olarak verilebilir. Öğretmen derste kullanabilir. O başka. Çocuklara da söylüyorum

ben, öğretmeniniz size dersi anlatırken kitaplardan yararlanmak isteyebilir. ‘Okuyun’ dediği kitabı okuyacaksınız. O sizin dersiniz; ders kitabınız sayılır artık. Ama onun dışında, “Kendi zevkiniz için okuduğunuzda, sıkıcı bulduğunuz kitabı okumak için kendinizi zorlamayın,” diyorum. Ben de kendime çeki düzen vermek zorunda kalıyorum, özetle.

Hanzade Servi: Bu tehlikeli bir şey mi sence?

Fatih Erdoğan: Onu sen de çok güzel vurguladın. Tabii ki tehlikeli. Hatta bir yazar için olabilecek en kötü şey. Çünkü zihnin belli adreslerini ziyaret etmiyorsun bir süre sonra artık. Sen o ziyareti seyreltikçe o adresler donuklaşıyor, artık görünmez hâle geliyor ve yazarın beyni küçülüyor. Bu çok rahatsız edici.

Hanzade Servi: Dolap beygiri gibi. Bazı çocuk kitaplarını okurken öyle hissediyorum mesela. Sürekli kendi etrafımda dönüyormuşum gibi... İmdat diyorum. Kapatıyorum. O belki de otosansürün hikâyeye yansıması olabilir. Sen bir kitabınla ilgili hiç linç yedin mi? Ya da çok ağır bir eleştiri aldın mı?

Fatih Erdoğan: Bir kitabımla ilgili bir sıkıntı olmuştu. Çocukları, popolarını ısıarak seven bir teyze var. Yani çocuk küçük. Alıp böyle ‘ay canım’ deyip poposunu ısınyordu. Çocuk ağılıyordu falan. Bazen ağlamıyordu, gülüyordu. Ama böyle bir şey vardı. Ben de kitabımda yine öyle bir teyzenin misafirliğe geleceğini duyan çocukların, önlem alarak popolarına kırmızıbiber sürdüklerini yazmıştım mizah konusu olarak. Ama popo lafı geçiyor orada.

Hanzade Servi: Popo, geçebilecek en normal, en naif sözcük aslında. Başka bir şey geçemez ki zaten.

Fatih Erdoğan: Ama bayağı bir hışımla, kısa bir süre bir linç olmuştu gerçekten. Bazı arkadaşlarıma daha kötüler de oldu. Daha rahatsız edici şeyler de oldu. Hatta bir örnek vereyim. Kitabın adını hatırlamıyorum. Hatırlamamam normal, çünkü hani kural şu: Bir kitabın kapağını koyuyorlar, içinden bir sayfa koyuyorlar. Altına da döşeniyorlar. Bu benim vereceğim örnekte kitabın kapağıyla içi, ayrı kitaplardandı. Ve döşenen şeyler, iki kitapta da yoktu. O üç kitabın hiçbirini okumadığı belli olan kişilerin yazdıklarından bir tanesini unutmuyorum. ‘Yaşatmayalım’ yazmış.

Hanzade Servi: Ne?? Kitabı mı? Yazarı mı?

Fatih Erdoğan: Kim diye merak ettim, bir kadın. Naif, bahçesindeki elma ağacının altında fotoğraflar çekirmiş. Gü-lüp eğleneceğin, çok hoş sohbet edebileceğin bir hanım. ‘Yaşatmayalım’ yazmış. Mesaj attım hemen. “Suç işliyorsun; bu ölüm tehdidi,” dedim. Sildi neyse ki. Yani burada

dikkatini çekmek istediğim şey, sadece bir bilinçsizlikten öte, ‘yaşatmayalım’ diyecek kadar bir öfke duymak.

Hanzade Servi: Bence yazara değil o öfke. Şu an işin psikolojik boyutuna da girebilirim. Kendi hayatıyla ilgili bir şey muhtemelen. Ona öyle hissettiren biri var çevresinde. Ona girersek çok uzar. Bizim konumuz da değil. Aslında bizim konumuz belki. Çünkü başka şeylere kızıp da kitapları “linçleyebiliyorlar”. Biz de o şekilde bir yerden nasibimizi alıyoruz. Peki mutlu olmayan birinin hıncının nasibini biz niye alıyoruz? Eskiden sosyal medya yoktu. Birisi bir kitabı okuduğunda, sevmediği zaman konu kapanıyordu. Çünkü ancak eşine dostuna söyleyebilir, komşusuna anlatabilir. Konu orada kapanıyordu. Ama şimdi paylaşıyor. Paylaştığında iş bir anda büyüyor ve çok vahim yerlere gelebiliyor. Sosyal medya olmasaydı daha iyi olur muydu acaba bizim için?

Fatih Erdoğan: Bazen diyorum ki sosyal medyadan çıkayım, hiç bulunmayayım diyorum. Fakat bunun mantıksız olduğuna karar veriyorum. Çünkü yazdıklarımızı, kitaplarımızı tanıtacağımız, okur kitlemizle buluşabileceğimiz; okur kitlemizle derken aslında anne baba ve öğretmenlerle buluşabileceğimiz; onlara ulaşan yol, kaçınılmaz olarak sosyal medya.

Hanzade Servi: On tane güzel yorum alıyoruz. Ama bir tane kötü yorum gelince o insanı daha çok etkiliyor. O on tane güzel yorum sanki bir anda uçuyor. Daha fazla kişi seviyor aslında, ama insan o bir kişiye takılabiliyor.

Fatih Erdoğan: Çünkü sanatçıyız ve sanatçı, doğası gereği ego demek. Egonun çok önde olduğu bir varoluş biçimi. Beğenilmek istiyoruz. Yani ben aynaya baktığımda “Dünyanın en yakışıklı erkeğiyim” demek istiyorum. Aynı şekilde sen de...

Hanzade Servi: Ben de “Dünyanın en yakışıklı erkeğiyim” demek istiyorum. Neden diyemiyorum? (Gülmekten ara verildi.)

Fatih Erdoğan: Bunu da kabul etmek lazım. Haydi, işneyi biraz da kendimize batıralım. Bu da bizim aşmamız gereken bir şey. Yani evet, yazdığımızı illa herkes hayranlıkla okuyacak diye bir şey yok.

Hanzade Servi: Bir derdime daha geldim. Ne çok derdim varmış benim. Bütün karakterlerin çok mutlu olduğu kitaplar okumayı sevmiyorum. Çok sıkılıyorum. Çocukken de böyleydi. Ben kitap okurken, kendimi özdeşleştireceğim karakterlere ihtiyaç duyuyorum. Çocukluğumda daha yalnız, içine kapalı, fazla derin olduğum için daha çok kendi dünyamda takılıyordum. Yani mutsuz bir çocuk değildim, ama böyle çok büyük coşkular da yaşamıyordum. Hâlâ da yaşamıyorum. Kitap seçimlerime de

yansıyor bu. Yani çok mutlu karakterler, bana beni anlatmıyordu. O sebeple sevmiyordum. Hep, hayatla bir derdi olan karakterleri sevdim. Sanırım okur olarak da yazar olarak da bu böyle. Çok mutlu birinin, acıklı bir hikâye okuyup da üzülecek olma ihtimalini çok umursamıyorum. Çünkü ben zaten üzgün olanın yanındayım. “Hüzünlü kitaplar travma yaratır” diye bir görüş var bu aralar. Ama ben tam tersini savunuyorum. Çok mutlu kitaplar da mutsuz bir okurun kendini kötü hissetmesine sebep olabilir. Okur, “Ben niye böyle mutlu değilim?” diyebilir. Bir de işin empati tarafı var. Farklı korkuları, farklı acıları, farklı hayatları olan karakterlerle karşılaşacak ki okur, empati geliştirebilsin. Sadece çocukların değil, yetişkinlerin de empati geliştirebilmesini önemsiyorum. Çünkü dünyadaki çok fazla problemin, insanların empati kuramaması sebebiyle yaşandığını düşünüyorum. Yani ‘zor konuları yazmayalım’ görüşüne ben katılmıyorum. Tüm duyguları kitapların o güvenli alanının içinde yaşamaları önemli bence. Çünkü hepsinden önemlisi, ya o çocuk zaten üzgünse? O zaman kendi gibi üzgün bir karakter bulduğunda, onunla el ele tutuşup ayağa kalkabilir. Bu bana çok olmuştu çünkü. Ben işin o tarafından bakıyorum. Mutsuz kitaplar değil, mutlu kitaplar beni rahatsız ediyor. Bilmiyorum bende mi bir anormallik var acaba?

Fatih Erdoğan: İyi ki normal değilsin. Şöyle bir şey söyleyeceğim. Çocuk yetiştirmede söylenen, bilinen bir şeydir. Bütün anne babalar aslında bunu bilir. Fakat bazıları yapabilir, bazıları yapamaz. Çocukları bazen zor koşullara alıştırmak lazım. Bir yerden bir yere giderken, çok acıkırdık biz arabanın arkasında. “Acıktık,” derdik. Babam, rahmetli, bir lokantanın önünde durmazdı. Bazen iki saat bizi aç bırakırdı. Sonradan düşünüyorum, biraz bilinçli yapıyordu bunu. Çünkü durabilir ve ‘yiyecek bir şeyler’ diyebilirdi; olur biterdi. Biraz sabrı öğretiyordu. Biraz dayanma gücünü öğretmeye çalışıyordu. Ayrıca sadece tek örnekle sınırlı olmadığı için, bunu bilinçli yaptığını düşünüyorum. Bizi çalıştırırdı, işler yaptırırdı, oraya buraya çivi çaktırırdı. Erkek çocuk anlamında söylüyorum daha çok. Bütün bunlar bizi daha becerikli, hayata karşı daha dirençli kıldı. Mizacımızı çok değiştirmeyi tabii ki kimse başaramaz, ama en azından biraz daha derimizin kalınlaşmasını sağladı.

Aynı şekilde çocuklara her şeyi bizzat fiilen yaşatamayız. Bazı şeyleri de kurguların içinde yaşamasını, hissetmesini, hayal kurmasını sağlayabiliriz. *Alone* diye bir çocuk kitabı okumuştum, çevrilmedi Türkçeye. Bir çocukla babası, küçük bir özel uçakla ormana düşüyor. Babası ölüyor ve çocuk tek başına kalıyor. Sekiz dokuz yaşlarında çocuk, ormanda tek başına hayatta kalmaya çalışıyor.

Yazar, hayatta kalmayla ilgili bilimsel verileri incelemiş ve ‘nasıl yaşayabilirsiniz’ kısmını yazmış. O kitabı okuyan bir çocuk gerçekten öyle bir şey yaşadığında, onu hiç yaşamamış, hep güllük gülistanlık maceralar izlemiş, okumuş ya da dinlemiş bir çocuğa göre daha direngen olacaktır. Bir şeyleri biliyor olacaktır. Söylemek istediğini ben çok iyi anladım ve katılıyorum sana. Bunu edebiyatın gücüyle yapabilir. Kaldı ki talebi de bu zaten çocuğun. Çok uzatmayayım. Sen daha güzel anlattın.

Hanzade Servi: *Kora ile Kelebek* diye bir gençlik kitabım var. Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ödülü’nü çok değerli bir jüriden almış bir gençlik kitabı. Ergen kızları olan bir adamla kadın. İkisi de eşlerini kaybetmiş. Evleniyorlar ve kızları kardeş oluyor. Kitap böyle başlıyor. İçinde ikinci evlilik geçtiği için, bu kitabımın direkt kenara fırlatıldığını duydum. İşte o, benim sanırım ‘niye yazıyorum ki’ hissini en ağır şekilde yaşadığım andı. Harika bir hikâye, saçma sapan bir sebeple çöpe atılabiliyorsa, onca emeğin, harcanan zamanın, iyi bir kitabın kıymeti nerede diyorsunuz. Yani ‘çocuk edebiyatında sadece çok mutlu hikâyeler mi yazılması gerekiyor?’ düşüncesini konuşuyorduk zaten. Bunu da oraya bağlıyorum.

Fatih Erdoğan: Burada bir riyakârlık da var. Televizyon dizilerinde kimin külâhı kimin kafasında, onu izliyorlar bayıla bayıla. Ama çocuk kitabında, gençlik kitabında kesinlikle istemiyorlar.

Hanzade Servi: Gündüz kuşağında gerçek hâlini de izliyorlar.

Fatih Erdoğan: Tabii. Seninki kurgu ve çok daha masum. Ama çocuk kitabı olduğu için bir tabu var orada.

Hanzade Servi: Tabu olan şeyin ne olduğunu da tam olarak anlayabilmiş değilim. Hayatın akışının içindeki normal bir durum. Şimdi geldim, çocuğa görelilik denen kavrama. Bu kavramın çok yanlış anlaşıldığını düşünüyorum. Çocuk edebiyatında çocuğa görelilik dendiğinde, benim aklıma ilk olarak kitabın dilinin çocuğa göre olması geliyor. Anlatımının çocuğa göre olması... Çocuğun dünyasına seslenmesi... Bir çocuğun heyecanla okuyacağı bir kitap, o çocuğa göredir. Bu bir yetişkin kitabı da olabilir. Korku kitabı da olabilir. Ne olursa olsun. Çocuk bir kitabı heyecanla okuyorsa, benim ölçütüm sadece o. O kitap, o çocuğa göredir. Çünkü elinden bırakamıyor, okuyor.

Fatih Erdoğan: Bu kadar basit.

Hanzade Servi: Ben şöyle bir, neler konuştuğumuzu toparlayayım istiyorum. Bazen yetişkinlerin üzüntü, korku, hayal kırıklığı gibi duyguları kaçınılması gereken şeyler olarak görmesinin kitap seçimlerine de yansiyabildiğini konuştuk. Bunun edebiyata zarar verdiğinden bahsettik.

“Bu durum düzelir mi?” dedik. “Zamanla düzelir,” dedin sen. “Görür müyüz acaba o günleri?” dedik. Onu bilemeyiz. Onu geleceğe bırakıyoruz.

Çocuklara her şeyin anlatılabileceği konusunda hemfikiriz; mesele, nasıl anlatıldığı. Son zamanlarda yazarların üzerinde bir baskı oluştuğunu kabul ettik. Linç edilme ihtimalinin ve garip eleştirilerin, birçok yazarı yazar-ken durdurduğundan bahsettik. Ve çocuk edebiyatının gelişimi için en büyük tehlikelerden birinin otosansür olduğunu konuştuk. Çünkü sansürde baskı dışardan geliyor ama otosansürde senin zihnine yerleşmiş oluyor. Onun için bir anlamda daha tehlikeli. Gerçi biri, otomatik olarak öbürünü doğuruyor zaten.

Fatih Erdoğan: Sansür, tarlayı biçiyor. Çiçekleri biçiyor. Otosansür, hiç yeşermemesini sağlıyor.

Hanzade Servi: Çok korkunç bir şey. Edebiyatın cesur olması gerekiyor ve otosansür o cesareti en başından yok ediyor. Zorbalanan, yalnız bırakılmış bir çocuğa ya da özel bir çocuğa “seni görüyorum” diyebilmek bir anlamda biraz da edebiyat. Bu sebeple ben zor konuları kitaplarımda işlemeyi hem seviyorum hem de önemsiyorum. Nerede bir zorluk varsa, nerede yalnız kalmış bir çocuk varsa, ben onu yalnız bırakanların değil de yalnız kalanın yanında olup yazmayı daha çok seviyorum.

Ve geldik sonuna. Ama neyin sonuna geldiğimizi bilmiyorum. Söyleşi mi, röportaj mı, podcast mi? Her neyse. Bir şekilde bir şeyin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Ve iyi ki geldin. Çok değerlisin çocuk edebiyatı için. Umarım bundan sonra daha mutlu şeyler konuşmak için buluşuruz. Gerçi gene mutluyuz. Bir şekilde o umutla yola devam etmenin peşindeyiz her zaman.

Bu arada en komiği ne olurdu, biliyor musun? Benim komiklik anlayışıma da bak... İki telefonun da kayıt almamış olması ve bir buçuk saattir boşuna konuşmuş olmamız...

Fatih Erdoğan: Az önce aynı şeyi düşündüm.

Not: Neyse ki telefonlar kayıt almayı sürdürüyordu ve bu söyleşi *İyi Kitap* aracılığıyla sizlere ulaşabildi.

En çok düşündüğüm, zaman zaman moralimi bozan, bana ‘ben niçin yazıyorum ki?’ sorusunu bile sorduran konuları, yıllardır bu işin mutfağında olan biriyle konuşmak bana iyi geldi. Yazar, okur, yayıncı... Çocuk edebiyatının hangi köşesinde olursanız olun, sizi oturduğumuz o masaya davet ediyoruz. Hatta konuyla tamamen alakasız bir şekilde yoldan geçip gidiyorsanız bile, belki durup bir kulak vermek istersiniz. Çünkü kaliteli çocuk edebiyatı, yıllar sonra o çocukların dönüşeceği yetişkinlerin daha iyi insanlar olmasını sağlayacak güçtedir. Çocukları mutlu eden bir kitap, dünyayı değiştirebilir. ■

ÇOCUĞUN OKURLUĞUNU KÜÇÜMSEYEMEYİZ

Nilüfer İnceman Akgün ile söyleşi

Okullarda, kitap seçimlerinde etkili olan kurullar ve onlar tarafından belirlenen listeler vardır. Bu listeler hazırlanırken nelere dikkat etmek gerekir ve yasaklarla nasıl başa çıkılabilir? Bu konuları, uzun yıllar kitap listelerinin layıkıyla yapılmasına katkı sunmuş, seçici kurullarda bulunmuş Öğretim Görevlisi Nilüfer İnceman Akgün ile konuştuk.

Çalıştığınız kurumlarda çocuklara önerilecek kurgama kitaplar nasıl seçiliyordu?

Kitap seçiminde söz sahibi olduğum kurumda, “çocuk edebiyatına ilgili” öğretmenlerle birlikte 2-3 kişilik bir seçici kurul oluşturduk. Pazar oldukça geniş, her kitabı okuma şansımız olmadığı gibi her kitap da okunamaz, diye düşünüyoruz. Bu nedenle biz güvenilir, özenli, “çocuk” ve “edebiyat” algımızın örtüştüğü yayınevleriyle görüşmeler yapıyoruz. Görüşmeler doğrultusunda oluşturduğumuz havuzdaki kitapları okuyoruz. Güçlü bir kurguya, estetik bir dile, inandırıcı karakterlere ve çocuğun duygu ve düşünme dünyasını geliştirecek bir içeriğe sahip olanları listemize ekliyoruz.

Bu seçimler her zaman içinize sindi mi, sinmediyse neden? Bu kurullar her zaman yetkin oluyor mu?

Kitap seçiminde yalnızca yaş grubuna göre yapılan teknik bir sınıflandırmanın değil, çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimi kadar edebî gelişimini de gözeten küçük bir grupla çalışıyorum. Bu nedenle seçimlerde içime sinmeme durumunu yaşamadım/yaşamadık. Ancak kurulda olmayan ve seçtiğimiz kitabı öğrencilerine okutan

öğretmenlerden zaman zaman eleştiriler aldık. Bu da özellikle ebeveynle karşı karşıya kalındığı zaman yaşandı.

Çocuk edebiyatı; edebiyat, çocuk gelişimi, eğitim bilimleri ve okur kuramlarının kesişiminde yer alan disiplinlerarası bir alandır. Bu nedenle kitap seçimleri-

nin yalnızca kişisel beğenilere, sosyal medyada dolaşan yorumlara ya da bireysel veli şikâyetlerine göre yapılması doğru değildir. Görevli olduğum kurumun yöneticileri de bunun bilincinde olduğu için ben şanslı biriyim. Kurullar oluşturulurken karar vericilerin; kitabı birkaç cümlesiyle değil, bütünlüğü içinde değerlendirebiliyor olması, edebiyatın, hayatı olduğu gibi gösterirken aynı zamanda okura düşünme alanı açtığı bilincinde olması ve grubun buna inanarak sahip çıkacak yetkin kişilerden oluşması önemli diye düşünüyorum.

Son yıllarda çocuk kitaplarına yönelik bir baskı var. Kitap seçerken bazı konular sakıncalı sayılabiliyor. Boşanma, ölüm, engellilik vs... Bu konuya siz nasıl bakıyorsunuz?

Günümüzde zaman zaman çocuk kitapları, ahlaki ya da ideolojik bir süzgeçten geçirilerek değerlendiriliyor. Kısacası ne yazık ki herkes talim terbiye kurulu görevini üstlenmiş durumda. Oysa çocuk kitabı öncelikle bir edebiyat eseridir. Edebiyat bireyi hayata aşılar. Hayatın içinde ölüm, boşanma, engellilik, göç, savaş varsa bunlar edebiyatta da olmalı ve çocuk bu kavramlarla yaşamın içinde karşılaşp zorlanacağına, edebiyat aracılığıyla hazırlanmalıdır. Bu nedenle iyi ki edebiyat var deyip kitaplara minnet duyulmalıdır. Tartışılması gereken konu, “Bu konu kitapta olmalı mı?” değil, “Bu konu nasıl anlatılmış?” olmalıdır. Nitelikli çocuk edebiyatı, çocuğu travmatize etmeden; umut, empati ve estetik duyarlılık çerçevesinde zor yaşantıları anlamlandırmasına yardımcı olur. Çocuk edebiyatının görevi çocukları gerçeklerden uzaklaştırmak değil, gerçeklerle güvenli bir biçimde karşılaşmasını sağlamaktır.

Zor/hassas dediğimiz konuları yasaklayarak çocuk gelişimine katkı sunabilir miyiz?

Sunamayız. Yasaklamak, çocuğun merakını ortadan kaldırmaz. Sadece onu farklı kaynaklara yönlendirir. Bugünün çocukları merak ettikleri her konuya saniyeler içinde dijital ortamlardan ulaşabiliyor. Asıl mesele, bu konularla ilk kez nitelikli bir edebiyat metni aracılığıyla mı, yoksa denetimsiz dijital içeriklerle mi karşılaşacaklarıdır. Oysa çocukların gelişimi açısından önemli olan, onların yalnızca mutlu sonlarla karşılaşmaları değildir. Üzüntüyü, kaybı, adaletsizliği ve umudu birlikte görebilmeleridir. Edebiyat tam da bu nedenle vardır.

Öğretmenler ve okul idareleri, edebiyatın çocukla buluşması sürecinde önemli bir eşik bekçisi görevinde. Buradaki rollerinin önemini biliyorlar mı, gereğini yapıyorlar mı?

Buna kendi koşullarımdan yola çıkarak yanıt verecek olursam ben bu konuda şanslıyım. Kitap seçimini koordine eden bir akademisyen olarak dâhil olduğum kurumda okul yöneticileri, çocukta okuma kültürü oluşturmaının önemini bilen, bu konuda maddi manevi yapılacak yatırımı esirgemeyen, zor konuların da kitapta olması gerektiğini düşünen kişiler. Ancak bu konuda tüm seçiciler benim kadar şanslı değil. Kimi kurumlarda ekonomik kaygılar, ebeveynle karşı karşıya kalma korkusu kitap seçiminin ilk kriterleri arasında yer alabiliyor. Elbette ailelerin hassasiyetleri dikkate alınmalıdır. Ancak eğitim kurumlarının temel sorumluluğu, bilimsel ölçütlerden ve edebiyatın temel ilke-lerinden uzaklaşmadan karar verebilmektir. Çoğunluğun

tepkisine göre hareket edilmemelidir. Çocukların eleştirel okuma becerisi geliştirmesi, onları tüm sakıncalı görülen içeriklerden uzak tutarak değil; metin üzerine düşünmelerini sağlayarak mümkündür.

Son olarak çocukların giderek okumaktan uzaklaştığı günümüzde çocuk-edebiyat ilişkisini nasıl görüyorsunuz.

Sıkça dile getirilen “Çocuklar artık okumuyor” yargısını eksik buluyorum. Çocuklar aslında hikâyeden vazgeçmedi; hikâyeye ulaşma biçimleri değişti. Dolayısıyla bizim de kitapla kurduğumuz ilişkiyi yeniden düşünmemiz gerekiyor. Çocuğun okurluğunu küçümseyerek seçtiğimiz kitaplar, geçmişin okuma biçimleriyle kitapları değerlendiren okuma teknikleri çocuğu elbette “nitelikli okur” olmaktan uzaklaştırır. Okuma kültürü, sık okuma listeleriyle değil; çocuğa dokunan kitaplarla, merak uyandıran sınıf ortamlarıyla, yaşayan okul kütüphaneleriyle, kitap üzerine yapılan sohbetlerle, yazar buluşmalarıyla ve okuyan yetişkin modelleriyle gelişir.

Sonuç olarak çocuk edebiyatında asıl tartışmamız gereken, hangi kitapların yasaklanacağı değil; çocukların hangi nitelikli eserlerle buluşacağıdır. Çocukları hayattan korumak mümkün değildir. Ancak onları iyi edebiyatla buluşturursak, hayatı daha iyi anlamalarına yardımcı olabiliriz. Bana göre çocuk edebiyatının temel işlevi de tam olarak budur: Çocuğa hazır cevaplar vermek değil; ona düşünme, hissetme ve sorgulama cesareti kazandırmaktır. ■

ÇOCUKLAR VE GENÇLER İÇİN

#HerGüneBirKitap

Geçmişe yolculuk hiç bu kadar heyecanlı olmamıştı!

SIFIR!

SİSTEM KAPATILDI.

1883'E ERİŞİMİNİZ

DURDURULDU!

Ege, ailesinin gizli yapay zekâ projesini keşfeder ve kendini bir anda Mustafa Kemal Atatürk'ün çocukluğundan Cumhuriyet'in kuruluşuna uzanan olağanüstü bir yolculuğun içinde bulur.

Birlik olmanın gücü, cesaretin ışığı ve Cumhuriyet'in ruhuyla...

Ege'nin macerasında geçmiş, bugün ve gelecek buluşuyor!

Hazır mısın? Zaman yolculuğu başlıyor!

Beri Bak Çocuk
Yazan: Sibel Şengül
Resimleyen: Berk Öztürk
Doğan Kardeş, 248 s.

Dünyayı saran yangın: Çocuk edebiyatında sansür-otosansür

Yazan: Burcu Ünsal

Çocuk edebiyatında, farklı ülkelerde farklı şekillerde, farklı grup ve organizasyonlar tarafından açığa çıkan yasak, sansür-otosansür kavramlarını, editörler, yayıncılar ve uluslararası telif hakları ajanslarının çalışanlarıyla tartıştık. ABD’li Restless Book’tan Lydia McOscar, Brezilyalı telif hakları ajansından Patricia Seibel, Andrew Nurnberg LA telif hakları ajansından Olga Lutova, İtalyan Emons Edizioni’den deneyimli editör Silvia Nono ve ülkesindeki baskılar nedeniyle adını veremediğimiz İranlı bir editör ile bu yakıcı konuyu derinlemesine konuştuk.

Yayıncılıkta sansür, genellikle kitap yayımlandıktan ve farklı mecralarca kara listeye alındıktan sonra gündeme geliyor. Ancak sansür çok daha erkenden, kitap henüz rafta yerini bulmadan söz konusu olabiliyor. Nasıl ki anne babalar boşanma, ölüm ya da savaş konularındaki kitapları sakıncalı bularak eleyebiliyorsa, yayıncılar da telif alma süreçlerinde benzer bir otosansür uygulayabiliyor.

Silva Literary Agency olarak çocuk ve gençlik kitaplarının farklı coğrafyalardaki çocuklarla buluşması için telif hak satışı yapıyoruz. Bu yazıda, bir edebiyat ajansının bakışıyla sansürü ele alarak, telif satışlarında karşılaştığımız otosansür biçimlerini ve farklı ülkelerde hangi konuların sakıncalı bulunduğunu ele alacağız.

Senelerdir yayıncılarla yaptığımız toplantılarda birbirinden çok farklı kaygılarla karşılaşıyoruz. Lübnanlı bir yayıncı aşktan bahsedilen tüm çocuk kitaplarını elerken, Bulgar bir yayıncı engellilik temalı kitaplardan kaçınıyor. İranlı bir editör, köpek görünce kaşlarını çatarken, Gürcistanlı bir yayıncı kaka konusunda bir kitabı görür görmez eleyebiliyor. Yayıncıların edebî birikimleri ve estetik tercihleri bir uçurtma gibi özgürce yön değiştirmek isterken; toplumsal ve dinî yönelimler, ebeveynlerin ve öğretmenlerin talepleri ve ülkelerindeki yasaklar uçurtmanın ipini kısıtkaça kısıyor.

Amerika Birleşik Devletleri sansür söz konusu olduğunda akla ilk gelen ülkelerden biri. PEN Amerika’nın Mayıs ayında yayımladığı rapora göre 2024-2025 yıllarında 3.743 başlık, kütüphane ve okullarda yasaklanmış. Görünen o ki politik iklimdeki değişimler yayıncılığa da yansımış; çünkü yasaklanan kitap sayısı önceki yıllara göre iki katına çıkmış. Aktivizm temalı kitaplar listenin en başında yer alırken, siyah ya da eşcinsel karakterler içeren kitaplar bunu takip ediyor.

Eşitliği önemseyen ve bu temada kitaplar yayımlayan bağımsız yayıncı Restless Book'tan Lydia McOscar, Amerika'da en çok kaçınılan temaları ve yasaklanan kitapları şöyle anlatıyor:

"Beş yıl önce, ABD'de en çok kaçınılan temaların toplumsal ve ailevi sorunlar (örneğin aile içi şiddet, boşanma, yoksulluk, istismar) olduğunu söyledim. Ancak Trump'ın yeniden seçilmesi ve son dönemdeki sağ eğilim bu durumu değiştirdi. Artık okurları rahatsız edebilecek konular yerine; etnik çeşitlilik, cinsiyet ve cinsel yönelimler etrafında sıklaşan yasaklarla karşı karşıyayız. Restless gibi kâr amacı gütmeyen yayınevleri, bu konularda kitap yayımladıklarında devlet desteklerine başvuramıyor, ki bu fonlar önceden bizim için önemli bir gelir kaynağıydı, ve hatta bazı durumlarda cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalabiliyor.

ABD'de özellikle muhafazakâr bölgelerdeki okul kütüphaneleri ve askerî üslerde ciddi bir politik mücadele yaşanıyor. Birçok eyalette, LGBTQ+ temalarını ele alan kitapların yanı sıra etnik çeşitliliğe dair eserleri yasaklayan yasalar çıkarıldı; özellikle de ülkenin ırk konusundaki sorunlu geçmişini anlatan her türlü yayın buna dâhil. (Kölelikle ilgili kitaplar gibi.) Bu girişimler çoğunlukla 'ebeveyn hakları' grupları ve lobiler tarafından destekleniyor. Öğretmenler ve kütüphaneciler ise genellikle bu yasaklara karşı çıkan ve ifade özgürlüğünü savunan en güçlü gruplar arasında.

Küçük bir yayınevi olarak kitaplarımızın içeriği konusunda büyük bir baskı ya da kamuoyu tepkisiyle pek karşılaşmadık. Ancak muhafazakâr bölgelerdeki kütüphane ve kitapçılar, kitaplarımızı sipariş etmeyebiliyor."

İki cephe: Devlet ve toplum

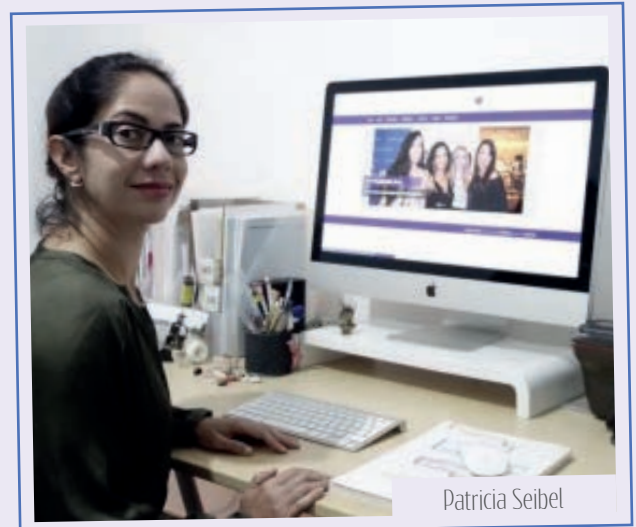
Sansür söz konusu olduğunda yayıncılar iki cephede mücadele veriyor: ebeveynlerin kaygıları ve hükümetin koyduğu yasaklar. Telif hak satışında sansür ile en sık karşılaştığımız ülkelerden biri olan İran'dan bir yayıncı ile bu konuyu ele aldık. Maalesef burada hükümetin yaptırımı öyle kuvvetli ki editörümüzün ve yayınevinin adını veremiyoruz:

"İran'da sakıncalı kabul edilen şeyleri iki başlıkta değerlendirmek gerekir: (İslami hukuk temelli) ülke yasalarına göre Kültür Bakanlığı tarafından uygun bulunmayan içerikler ve ebeveynlerin onaylamadığı konular. Bu iki alan zaman zaman örtüşse de sansür konusunu ele alırken bunları birbirinden ayırmak önemlidir.

Kültür Bakanlığı bir kitabı onaylamazsa, o kitap resmî olarak yayımlanamaz ve kitabevlerinde ya da internet üzerinde satışa çıkamaz. Ancak kitap bakanlığın onayını alsa bile, ebeveynlerin çocuklarına uygun bulmayacağı konular içerebilir. Bu durumda sorun yayımlanma aşamasında değil, kitabın kabul görme aşamasında ortaya çıkar.

Hem bakanlık hem de birçok ebeveyn için ortak tabulardan biri, karakterler arasındaki romantik ilişkilerdir ve LGBTQ+ temalarıdır. Buna karşılık bakanlık, ölüm, kayıp, yas, savaş ve boşanma gibi ağır konuları içeren çocuk kitaplarını çoğu zaman onaylayabiliyor. Ancak birçok ebeveyn bu tür kitapları çocukları için yine de tercih etmiyor. Ebeveynler ayrıca korku türüne de genellikle mesafeli yaklaşıyor. Bu tür içeriklerin çocukların ruh sağlığını olumsuz etkileyebileceği, kaygı ve üzüntü yaratabileceği düşünülüyor. Çocuklar ülkemizde zaten zor ve şiddet içeren bir dönemden geçtiği için, bazı ebeveynler, çocukların kitaplarda da benzer duygularla karşılaşmasını istemiyor. Onlara göre çocuk kitapları, çocukları rahatlatmalı, eğlendirmeli ve temel değerler öğretmeli.

Buna rağmen bir şeylerin değiştiğini de gözlemliyorum. Yayıncılar satmayacağını bildikleri hâlde risk alıp zor konuları işleyen kitaplara yatırım yapabiliyor. Ebeveynler de çocuk kitaplarını yalnızca eğlence ya da eğitim aracı olarak değil, zor konuların güvenli biçimde konuşulabildiği alanlar olarak görmeye başlıyor. Çocukların hayatın karmaşık gerçekleriyle baş edebileceğine duyulan güven yavaş yavaş artıyor. Bu dönüşüm, İran'da çocuk edebiyatını geliştirmek için yıllardır emek veren yazarlar, editörler, eğitimciler ve yayınevlerinin çabalarının bir sonucu."

Patricia Seibel

Yeniden Amerika kıtasına dönerek bu kez Güney Amerika'nın en büyük çocuk kitapları pazarlarından birine bakıyoruz: Brezilya. 2019'da eşcinsel iki karakterin yer aldığı bir çizgi romanın kitap fuarında satışı Sao Paulo Belediye Başkanı tarafından yasaklanmıştı. Bu olay yasaktan çok, bir Youtuber'ın LGBTQ+ temalı 14.000 kitabı fuarda ücretsiz dağıtmasıyla gündeme oturmuştu. Bu gibi olaylar Bolsonaro hükümetiyle birlikte geride kaldı ancak yine de Brezilya'da hükümet, çocuk kitaplarının en büyük alıcısı. Hâl böyle olunca, yayın planlarını hükümetin politikası şekillendiriyor.

On yılı aşkın deneyimiyle Brezilyalı telif hakları ajanı Patricia Seibel, buradaki kaygıları ve yasakları anlatıyor:

“Sansür doğrudan yazarlar, yayınevleri ya da kitapçılar tarafından değil; (çocuk kitaplarının en büyük alıcısı olan) devletin kitap satın alma süreçlerinde ya da okul kitap listelerinde ortaya çıkıyor.

Brezilya'da çocuk kitaplarında sansüre en çok neden olan temalar; cinsiyet (LGBTQ+), cinsel eğitim ve ırk konularıdır. Bu temalar ebeveynler, eğitimciler, eğitim kurumları ve eğitim politikalarından sorumlu farklı düzeylerde siyasi yetkililer tarafından sık sık tartışmalı bulunuyor.

Ülkedeki siyasi kutuplaşma (sol ve aşırı sağ arasındaki gerilim) ve dinî çevrelerin artan etkisi, çocuklar ve gençler için hangi kitapların uygun olduğu konusundaki tartışmaları alevlendirdi. Toplumun önemli bir kısmı 'geleneksel aile değerlerini' savunuyor. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitliği, feminizm, ırk eşitliği ve LGBTQ+ haklarını bir tehdit olarak görebiliyor. Bu nedenle bazı kesimler, çocuk kitaplarını sansürleyerek çocukların herkesi kapsayan ve özgürlükçü bir toplum fikrine açık hâle gelmesini engellemeye çalışıyor.”

Renklerin çizdiği sınırlar

Çocuk kitaplarında sadece temalar değil, illüstratörün seçtiği renk paleti bile ebeveynleri kaygılandırmaya yetiyor. Gökkuşağı LGBTQ+ çağrışımı yaparken, karanlık çizimlerin çocukları depresyona sokacağı düşünülüyor. Dünyaca ünlü Andrew Nurnberg LA telif hakları ajansında, Rus yayıncılarla temasta olan deneyimli menajer Olga Lutova ile Rusya'daki sansürü konuştuk:

“Rus yayınevleri çocuk kitaplarında belirli kısıtlamalara uymak zorunda. Bunlar genellikle LGBTQ+ temaları, geleneksel değerler, intihar gibi kendine zarar vermeyi içeren temalar ve terörizmle ilgili içerikleri kapsıyor. Rus

Olga Lutova

editörler şiddet konusuna da henüz hazır değiller; kitaplarda yalnızca zorbalık olabilir, bu konunun da hafifçe işlenmesi gerek. Ne yazık ki Avrupalı ve ABD'li yazarlar çoğu zaman metinlerinde değişiklik yapılmasını kabul etmiyor.

Rusya'daki temel fark, kitapları ebeveynlerin satın almasıdır. Avrupa ve ABD'de ise çocuklar istedikleri kitabı kendileri seçebiliyor. Bir çocuk, alışılmışın dışına çıkan bir tarzda resimlenmiş bir kitabı tercih edebilirken, ebeveynler çocuk kitaplarının klasik tarzda ve canlı renklerde olması gerektiğini düşünüyor ve karanlık (burada sadece renkten bahsediyorum) ya da “çirkin” kitapları seçmiyorlar. Eğer siyah veya gri renkler baskınsa kitabı almıyorlar. Eğer çizimler klasik tarzda ve sevimli değilse yine almıyorlar. Kitapta kaka, iç çamaşırı ya da gaz çıkarma gibi ifadeler varsa bu da kesinlikle kabul edilmiyor. Ebeveynler ayrıca daha fazla metin içeren kitapları tercih ediyorlar çünkü kitabın asıl değerli olan kısmının metin olduğunu düşünüyorlar, bu sanırım kültürel bir yaklaşım.”

Çeviri sürecinde müdahale

Tüm bu toplumsal kaygılar ve yasaklara rağmen yayıncı bazen bir kitabı öyle çok seviyor ki, yine de onu biraz eğip bükerek kendi diline çevirmek istiyor. İşte böyle durumlarda, yayıncılar telif hakkını satın alırken ajanslardan bazı değişiklikler talep edebiliyor. Restless Books'tan Lydia McOscar bu duruma bir eserle örnek verdi:

“Yayınevimizin amacı, tartışmalı olsa bile kültürel çeşitliliği yansıtan eserler yayımlamak; bu yüzden politik sansür bize geri adım attırmıyor. Ancak yine de yoğun

editorial müdahaleler yapıyoruz. Bir eserin özgün bağlamını korumaya çalışsak da çeviri sürecinde mutlaka bir şeyler kayboluyor. Örneğin uluslararası pazardaki resimli çocuk kitapları çoğu zaman ABD'deki hedef kitleden daha büyük çocuklar için yazılıyor. ABD'de ise resimli kitaplar neredeyse sadece 8 yaş altı çocuklara hitap ediyor. Bu nedenle hikâyeleri erişilebilir kılmak için dili sadeleştirmek, hatta bazen anlatıyı yeniden düzenlemek gerekiyor.

Bazen de bir hikâyenin genel mesajının daha net anlaşılması için bazı ayrıntılardan vazgeçiyoruz. Örneğin Triinu Laan'ın *John the Skeleton* adlı kitabının orijinalinde, bir karakter atıkların biriktirildiği bir yem kovasını boşaltıyor ve kitap böyle bitiyor. Bu yem kovası ölüm metaforu olarak kullanılmış. Estonyalı okurlar bu geleneğe alışkın oldukları için bunu anlayabiliyorlar, ancak İngiltere'de bu sahne kaba veya itici algılanabilirdi. Bu yüzden yazar ve çevirmenle birlikte çalışarak hikâyenin sonunu biraz değiştirdik ve kaybedilen bir yakınımızı yanımızda taşımanın bir yolu olarak, dil ve hafızayı vurguladık."

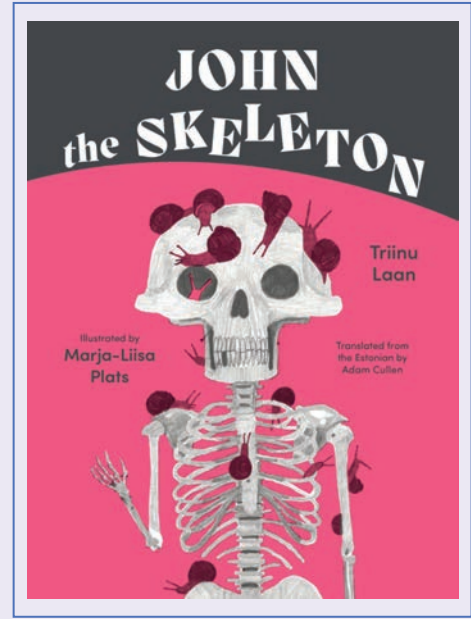
Kütüphaneciler ve öğretmenler

Yayıncıların sansürle mücadelesinde onları yalnız bırakmayan iki önemli grup var: kütüphaneciler ve öğretmenler. Yayıncılarla yaptığımız röportajlarda İtalya, ABD ve İran'da ortak bir nokta dikkat çekiyor: Bu iki grup, ebeveynlerin zor bulduğu temaları çoğu zaman eğitim açısından değerli görüyor.

Emons Edizioni'den deneyimli editör Silvia Nono, İtalya'da da zaman zaman tartışmalar yaşansa da öğretmenler ve kütüphanecilerin özellikle zor temaları içeren kitapları desteklediğini belirtiyor:

Silvia Nono

"İtalya'da çocuk kitaplarının içeriğine dair zaman zaman eleştiriler geliyor. En sık dile getirilen konular, LGBTQ+ temaları, toplumsal cinsiyet kimliği ve farklı aile yapılarının temsili.

Ancak bu tartışmalar oldukça sınırlı. Deneyimlerimize göre öğretmenler, kütüphaneciler ve birçok ebeveyn; göç, yas, engellilik ve farklı aile modelleri gibi konuları ele alan kitapları değerli eğitim araçları olarak görüyor.

Yayınevi olarak temel ilkimiz çeşitliliğe değer vermek ve her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek. Bu yüzden kitaplarımızda yas, göç, ayrımcılık, eşcinsel ebeveynlik ve farklı aile yapıları gibi konuları hassasiyetle işliyoruz. Bizim kitaplarımızı seçen öğretmenler, ebeveynler ve kütüphaneciler zaten bu tür temalarla karşılaşacaklarını bilerek seçim yapıyor. Biz de bunu bir kusur değil, aksine bir güç olarak görüyoruz; bu nedenle 'zor' konulardan kaçınmak için hiçbir editorial değişiklik talep etmiyoruz."

Çocuk kitapları, farklı ülkelerdeki yayıncılara aynı soruyu tekrar tekrar sorduruyor: Çocuklara ne anlatılmalı? Bu sorunun cevabı hiçbir yerde sabit değil. Yasalar, okuma listeleri ve kültürel kaygılar arasında değişip duran bu cevap, çocuk edebiyatını yalnızca bir anlatı alanı değil, sürekli yeniden kurulan bir sınır çizgisi hâline getiriyor. Sansür ise çoğu zaman sessiz seçimlerle işliyor. Yine de iyi bir kitap, hangi coğrafyada olursa olsun, bir editörün dikkatini çekip onu ikna edebilecek güce her zaman sahip. O kitabı çocuklarla buluşturma isteği ise çoğu zaman tüm sınırlardan daha güçlü. ■

Bolonya'da bir tartışma:

Sansür ortamında çocuk edebiyatı ve okuma hakkı

Yazan: Barış İnce

2026 yılında Bolonya Kitap Fuarı'nda *Sansür Ortamında Çocuk Edebiyatı ve Okuma Hakkı* başlıklı bir seminer düzenlendi. Bookbird'ün düzenlediği semineri *İyi Kitap* olarak biz de takip ettik. ABD'den Rutgers Üniversitesi Öğretim Üyesi, yazar ve editör Marc Aronson, Almanya Münster Üniversitesi Yasaklanan Kitaplar Ağı adına Sarah Pyke, IBBY Hindistan adına Nayan Mehrotra ve İsveç Dawit-Isaak Kütüphanesi adına Ulrika Ahlberg konuşmacı olarak katıldılar.

Seminer boyunca anlatılanlardan, sorunların, farklı kaynaklardan beslenseler de aslında ortak olduğunu gördük. Marc Aronson, sansüre dair yaptığı sunumda “Kitapları kimler yasaklıyor?” sorusuna yanıt aradı. Ve bu yanıtları maddeler etrafında topladı.

Aronson'a göre ABD'de sorunlar, hiçbir zaman bir çocuğun bir kitaptan şikâyet etmesiyle başlamıyor. Çeşitli gruplar belli ifadeleri görüp durumdan vazife çıkarıyor ve edebiyatı baskı altına alıyor. ABD'de herhangi bir sosyal grup, bir kitabı hedef hâline getirmek istediğinde şu yollara başvuruyor:

Ebeveynleri alarm durumuna geçiriyor.

O eyaletteki yöneticileri devreye sokuyor.

Agresif, çok takipçili, sesi çok çıkan internet fenomenlerini harekete geçiriyor.

Olayın daha fazla büyüyüp kamusallaşması için tartışmayı körüklüyor.

Butik, bağımsız kütüphaneleri daha çok hedef alıyor.

Kitaplardan bazı alıntıları cımbızlıyor.

Politikacıların ve okul yönetimlerinin gözünü korkutuyor.

ABD'de bu grupların temel argümanı da şu: Kitapların kontrol altına alınması gerekiyor çünkü insanların bilinçlerinin “doğru biçimde” şekillendirilmesi, ulusun geleceği için şart. Aronson, bu kontrol ve şekillendirmenin de sadece o grupların inançlarına-isteklerine göre olduğunu belirtiyor. Yani bu baskı grupları, kendi doğrularını topluma dayatıyor.

Yasaklanan Kitaplar Ağı adlı girişimin kurucusu Sarah Pyke ise yeni kuşak çocukların çok daha dışa açık, etkileşimli, farklı fikirlere ulaşabilen bir jenerasyon olsa da çelişkili olarak çok daha fazla sansüre, yasağa maruz kalan bir kuşak olduğundan bahsetti. 1900'lerdeki kimi metinlerin ailelerin baskısıyla değiştirildiğinden, cinsel yönelim gibi konularda yeni baskıların açığa çıktığından

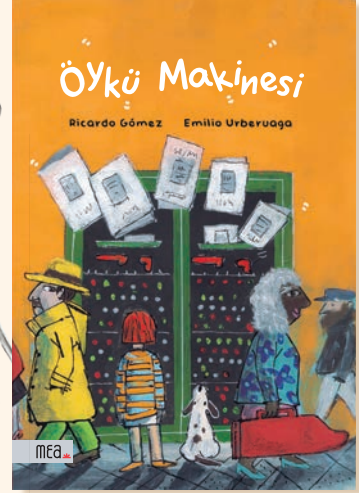
söz etti. “Çocukları Düşünmek” adıyla Şubat 2026’da yaptıkları bir konferansta bu sorunları değindiklerini belirten Pyke’a göre ABD’de kitap yasakları giderek artıyor. Pyke, Pen Amerika’dan aktardığı şu verileri de sundu: 2023-2024 eğitim-öğretim döneminde ABD’deki devlet okullarında 10 binden fazla kitap yasaklama vakası yaşandı ve bu durum 4 binden fazla farklı kitabı etkiledi. Yasaklanan eserlerin yüzde 36’sında siyah karakterler veya kişiler yer alırken, dörtte birinde de farklı cinsel yönelimde karakterler bulunuyordu.

Hindistan’daki sansür uygulamalarını anlatan Nayan Mehrotra, doğrudan kitap yasaklama yerine otosansür ve eşik bekçilerinin (öğretmenler, ebeveynler, kütüphaneler vb.) sansürü gibi durumların daha çok yaşandığını belirtti. Mehrotra, ülkesinde de kimi kutsallar bulunduğunu ve bunlara dokunulduğunda sosyal medya linci, yasaklama ve okullara, kütüphanelere baskı gibi durumların gerçekleştiğini anlattı. Hindistan’da içinde inek geçen kitaplarla ilgili verdiği sansür örnekleri izleyenleri güldürdü. Mahasweta Devi’nin *Our Incredible Cow* olarak bilinen kitabında geçen ineğin farklı şeyler yiyen (balık vs...) haylaz bir karakter olması Hindistan’da tepki çekmiş. Devi, bu hikâyede sakın ve kutsal inek kalıplarını mizahi bir dille eleştirerek eğlenceli bir karakter yaratmıştı.

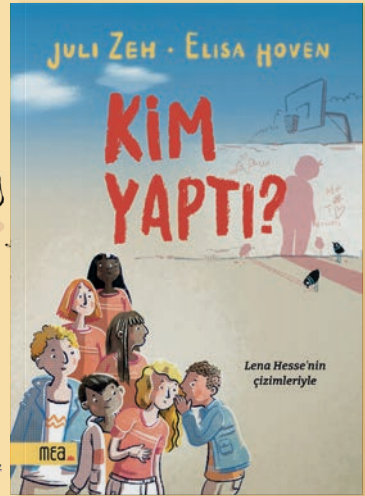
Ulrika Ahlberg, İsveç’te yasaklanan kitapları destekleyen Dawit-Isaak Kütüphanesi’ni anlattı. İsveç’teki Malmö şehrinde bulunan kütüphane, dünyada yasaklanmış, sansürlenmiş veya yakılmış kitaplara adanmış ilk halk kütüphanesi olarak biliniyor ve 2001 yılından beri Eritre’de tutuklu bulunan İsveçli-Eritreli gazeteci Dawit Isaak’ın adını taşıyor. Bu kütüphaneyi düşünce ve ifade özgürlüğü adına kurduklarını belirten Ahlberg, kitapları çeşitli ülkelerden satın aldıklarını ve İsveç’teki okulların bu kütüphaneye gelerek kitapları inceleyebildiğini söyledi. Bu anlamda büyük bir sansür veri tabanı da kurduklarını anlattı.

Konuşmasının sonunda kendisine sorulan soruları da yanıtlayan katılımcılardan Marc Aronson, otosansüre dair bir soruyu şöyle yanıtladı: “Vaclav Havel’in de yazdığı gibi, en kötü sansür insanın kendine uyguladığı sansürdür. Onlar seni engellemeden önce korkuların seni engeller. Şu anda evet, bir pazar var, çok da korkmadan kitaplarımızı satabiliyoruz. Ama en kötü dönemlerde bile insanların cesaretleri bulaşıcı olmuş. Ve bu konuda mücadele edenler kazanmış.” ■

mea Kitap

Edebiyatın gücü mü
yapay zekâ mı?
Genç okurlar için
eğlenceli bir mola...

Çocuklar için masumiyetin
sorgulandığı ve adaletin önemini
anlatan eğlenceli bir kitap.

Can Çocuk raflarından yeni kitaplar!

Çok Yakında

cancocuk.com cancocuk@cancocuk.com facebook.com/cancocukyayinlari

 twitter.com/can_cocuk instagram.com/cancocuk

**“Bazı masalları bitti sanıyorduk,
yanıldığımızı 150 yıl sonra anladık.”**

**500.000'den fazla okura
ulaşan Yuan Huan serisinin
yazarı, Rodarî ödüllü
Miyase Sertbarut'un
en yeni romanı!**

*Fenomen kültüründen dijital görünürlük arzusunun,
tüketim çılgınlığından çevre kirliliğine
pek çok konuyu sorgulayan özgün bir hikâye.*

tudem